

IL PENTATEUCO

VOLGARIZZATO E COMMENTATO

DA

SAMUEL DAVIDE LUZZATTO

CON

INTRODUZIONE CRITICA ED ERMENEUTICA

OPERA POSTUMA

Vol. I. — GENESI

2 - NOAH

PADOVA

Premiata Tipografia edit. F. Sacchetto

1871

בְּאֶרֶץ בִּימִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ
 בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיֵּלְדוּ לָהֶם
 הַבָּמָה הַגְּבֹרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: פ
 מִפְּטֹר (ה) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם
 בְּאֶרֶץ וְכָל־יֶעֱזֹר מַחֲשַׁבֶּת לִבּוֹ רַק רָע כָּל־
 הַיּוֹם: (ו) וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם
 בְּאֶרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ: (ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי
 הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עוֹד־רֶמֶשׂ וְעַד־
 עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי כִּי עָשִׂיתִם: (ח) וְנָח
 מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: פ פ פ פ (ט) אֵלֶּה
 תּוֹלְדֹת נֹחַ אִישׁ צְדִיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ

זה היה ראוי להטעים הספילים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי־כן. והנה מציאות קצת ענקים או אנשים גבוהי קומה יותר משאר בני אדם לא יתכן להכחישה, כי משם הזכיר עוג והמרגלים הזכירו אחימן שזי ותלמי ובשמואל מלכנו גלית ואחרים; ועלנד עדות ספרי הקדש הנה עינינו הרואות במעי האדמה עצמות פילים ושאר בעלי חיים שהמקרים אחרים שהיו בעלי העצמות ההמה גדולים כפילים ויותר ממותם ב"ח עצום הנמצאים עתה, והנה איננו מן הנמנע שימצאו כמו כן קצת בני אדם גדולים כפילים במדברנו. המה הגבורים וגו': הם שבעו אה"כ אלוהות או חזי אלהים (Semidei) ורנה הק"ב להודיע את ישראל שאינם מורע אלהי כי לא חמר שגאו האלהים אל בנות האדם, אלא בני האלהים, והם ינינו כי הואיל והזכיר ענין זה ולא הזכיר קודם לכן שגאו האלהים עצמם אל בנות האדם, א"כ בהכרח אינם בני אלהים חמש, ואם יטעו ויחשבו כי בני האלהים הם המלאכים, לא חלא מזה תקלה. ובענין גזרת מלת

quel tempo, ed anche in seguito; poichè i (cosiddetti) figli di Dio accompagnavansi colle figlie degli uomini, e queste avevano prole da quelli. Sono questi gli Eroi dei tempi antichi, quegli uomini di fama. (5) Il Signore vide che grande era sulla terra la malvagità dell'uomo, ed ogni macchinazione dei pensieri del suo cuore non era continuamente che male. (6) Ed il Signore si pentì d'aver fatto l'uomo in terra, e n'ebbe il cuore addolorato. (7) Il Signore disse: Voglio distruggere d'insieme la faccia della terra l'uomo che creai; e gli uomini e le bestie, e i rettili e i volatili del cielo; poichè sono pentito d'averli fatti. (8) Noè però incontrò grazia agli occhi del Signore. (9) Questa è la storia di Noè. Noè era un uomo giusto ed integro, tra i suoi contemporanei. Noè camminava

כפילים רבו הדעות, ואין להכריע. רא"בצ ור"דק כתבו שנקראו כן כי יכול לנ אדם עליו נראותו אותם, כי יפחד מהם. קליריקוס מפרש לסטים מן ותפול שזא ותקסם (איוב א' י"ד) וכיוצא בזה תרגם עקילם. ולתרגום ירושלמי ורח' ואחרים הכוונה שגפלו וגורשו מן השמים. ואולי אפשר לומר כי כפילים כמו כפלאים, והיה הפרש מתחלתו פל מורה פלא, וא"כ מלמתי כי כן ג"כ דעת המעמר. (ח) וירא ה': מחובר למקרא שאחריו, וירא וינחם, חה על דרך דברה תורה כלשון בני אדם. ובל' יצר: מה שהלכ קורא ומזייר בדמיונו, והמלה לשון יצירה כמו ויזר אחר ליוגרו (ישעיה כ"ט י"ז), ומלאנו ל' יצירה במקשנה, הנה אכני יולר עליכם רעה ומושב עליכם מקשנה (ירמיה י"ח י"א), אבל כי הוא ידע יזרנו (תהלים ק"ג י"ד) ענינו יצירתנו ותולדתנו, מאין כולרנו, כי עפר אכחנו. (ז) מאדם עד בהמה: גם אדם וגם בהמה, כמו מוכר עד כקבה, מלמ' עד אשה. (ט) אלה תולדות נח: עיין למטה כ"ה י"ט. בדורותיו: צין כל בני דורו היה לדיק, שהוא לבדו הנדיק בדורות ההם, וכמו שאמר לו כי אותך ראיתי לדיק לבני דור הזה (רמ"בן). והנה בכל ספור נח מלאנו שמות אלהות והויה מעורבים יחד באופן שיפלו ולא יקומו דברי האומרים כי משה מגלות מגלות קדמוניות מלא, והפרשיות אשר בהן גם אלהות נכתבו נדור אחד וע"י אנשים מיוחדים, ואשר בהן גם הויה נכתבו נדור אחר וע"י אנשים אחרים, ואשר בהן הויה אלהות נדור אחר ועל ידי אנשים אחרים ג"כ. וכבר נתחבטו במקורות כאלה החוקרים האחרונים, והעלו קרם נידם. הראשון שנהם היה Astruc שכתב Conjectures sur les Mémoires originaux dont il parait que Moïse s'est servi pour composer le livre de la Genèse, Bruxelles, 1753. ואקרוי Eichhorn נספרו Repertorium für biblische und morgenländische Literatur Parte V, pag. 183, ונספרו Einleitung in das alte Testament, Parte II,

אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ־נָח: (י) וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה
 בָּנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: (יא) וְתִשְׁחַת
 הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס:
 (יב) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה
 כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דְּרָכָם עַל־הָאָרֶץ: ס
 (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי
 כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי
 מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ: (יד) עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־
 גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ
 מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: (טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
 אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים
 אַמָּה רְחֹבָהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: (טז) צִהַר י

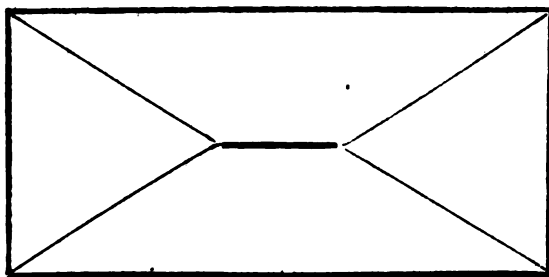
pag. 374, edit. 3^a.
 Die Urkunden des ersten Buchs von Moses in Ihrer Urgestalt, Halae 1798.
 Si in qua alia, tum maxime in hac pe-
 ricopa manifesta deprehendi indicia duorum, ex quibus illa coagmentata sit,
 monumentorum, statuunt plerique recentiorum post Astrucium; alternantem
 videlicet nominum Dei, אלהים et הויה, usum, frequentes earundem rerum re-
 petitas commemorationes, et certas loquendi formulas, quae alterutri illorum
 scriptorum sint propriae, satis illud arguere earundem notarum ope, quae cuju-
 sque illorum sint, discerni posse arbitrantur. Sed quum, incertos illos duces
 sequentes, monumenta illa discernere conarentur, in expediendo, quod susce-

con Iddio. (40) Noè generò tre figli: Scem, Hham, e Jéfeth. (41) La terra erasi depravata in faccia a Dio, e la terra era piena d'ingiustizie. (42) Iddio vide che la terra erasi depravata, che ogni mortale sulla terra aveva depravato la propria condotta. (43) E Dio disse a Noè: La fine d'ogni mortale è da me decisa, poichè la terra è per colpa loro piena d'ingiustizie; ed io sono per far guasto di essi e della terra. (14)

perunt, secernendi negotio mirum quantum inter se discrepant. Saepe enim quae unus assignat monumento veteri ei, in quo nomen Elohim usurpatur, eadem alter tribuit alteri monumento, cujus auctor nomine J. uti solet, et contra. Est praeterea aliud, quod illam conjecturam suspectam facit. Aut enim Geneseos scriptor illa monumenta invicem coagmentavit, aut ex utroque nonnulla selegit. Hoc si sumas, mirum erit, cur non repetitiones et ἐναντιοπαρεσείας omiserit; illud vero, apparebit in utroque monumento seorsim sumto narratio manca et hiulca, quod demonstrarunt Koeppen: die Bibel ein Werk der göttlichen Vorsehung, Parte II, pag. 468, ed. 2^a, et Hasse: Entdeckungen im Felde der ältesten Erd-und Menschgeschichte, Parte II, pag. 224 segg. et 241. Nobis non est dubium, auctorem, ut ejusdem intra paucorum verborum ambitum nominis repetitionem vitaret, nunc אלהים, nunc הויה posuisse; e. c. 6. 22. 7, 1. et 16. Nec aliam alternantis nominis אלהים et הויה rationem: את האלהים התהלק נח: in aliis veteris Testamenti libris quis quaerat. עין למעלה ה' כ"ב. (יא) וחשחת הארץ לפני האלהים: ה' ראה וידע שהארץ הייתה במשחת, שהמזנה האנושית כמקלקלה קלקול גדול באופן שלא הייתה יכולה להתקיים, וא"כ פירש איך היה הקלקול, והוא שהארץ מלאה חמס. לפני האלהים: במשחת האל, כי הוא ידע שהין המזנה יכולה להתקיים בחמס, אז "פי שאנשי החמס לא היו מבינים זה, ודומות זה קן כל בשר בא לפני, (למטה י"ג). (יג) קץ כל בשר בא לפני: שגורו קן כל בשר בא [כמו בא קצנו (איכה ד' י"ח), קן בא בא קן] (יחזקאל ז' ו'), חס לפני, במשחתי ובגורתי, והוא על דרך ומשחת הארץ לפני האלהים (למעלה י"א), וכן באו, קן כל בשר בא, אבל לא בא עדיין, אך הוא במשחתי. את הארץ: עם הארץ, כלו' אשחית אותם ואת הארץ (אנלקום רש"י בדבר אחר רא"ב, רמב"ן ורח"ל לדעת קת), הטעם שלא ייחית את האדם בדבר אלא בענין שיקלקל משחית את הארץ, וכן אחר למטה (ט' י"א) מכול למשחת הארץ. (יד) עצי גפר: שם הג' גפר, והסוף היונא מחסו נקרא כפר בשינוי הגי' מל כ"ף, וכפר גם בערבי הוא pix, דעת Celsus et Bochart כי מן גפר גזר cupressus. ובפרת: לא נמלא במקום אחר

תַּעֲשֶׂה לְתִבָּה וְאֶל־אִמָּהּ תַּבְלִנָּה מִלְמַעְלָה
וּפֶתַח הַתִּבָּה בְּצִדָּהּ תִּשָּׂים תַּחְתִּים שְׁנַיִם
וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂה: (י) וְאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־
הַמָּבּוּל מִיַּם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר
אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־
בָּאָרֶץ יָגוּעַ: (י) וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ

בבנין הקל, ועיין למטה ל"ב כ"א. (יו) צדק: נראה שהוא המלך שזכר למטה (ח' ו')
והוא מל' נהרים, כי מן המלך נא האור, אע"פ שזה לא היה מאיר לאנשי התבה,
כי היה סגור, וכשראה נח פתח אותה. ודעת Albertus Schultens ואחריו רח' כי נהר
הוא (כהוראחו בל' ערבי) שפוע, גג משופע, שיפלו מעליו מי המבול, ולא יבוקו על התבה;
ואמת הוא כי כן נעשתה התבה, אך חזן נורד גיהיה זה במשמעות מלת נהר, כי כבר
נרמז במלכות ואל אמה תכלנה מלמעלה. ואל אמה תכלנה מלמעלה: אחר שלשים
אמה על קומת התבה תשים קרשים עמודים מארבע רוחותיה שיעשו גג משופע ועולה,
והוא כלה לאמה אחת בארך ולשית אמה ברוחב (לדעת רא"ב ורל"ג), אך לפי זה
עדיין נשאר שם מקום שיכחו עליו המים ויפסידו התבה; ויחבן שהיה הגג מסיים בקו
שארכו אמה, ורחבו ולא כלום, זה אם נקשוב שללעות הגג העולות מלד ארך התבה
היו כלות לאמה (כל' שהיו נגזרות משולש שנקטס ראשו מעט), ואמנם הללעות העולות
מלד רוחב התבה היו נגזרות משולש שלם שסופו ולא כלום; וכל זה היה מכסה התבה,
והוא מורכב מארבע נלעות מחזרות למעלה שכל אחד מהם משולש שום השוקים,
ללא שנים מהם שלמים, ושנים מהם קטומים, חו נורתו:

Fatti un'arca di legno di pino. Divisa a stanze farai l'arca, e la spalmerai di dentro e di fuori colla pece. (15) Ed è così che la farai. Trecento braccia sarà la lunghezza dell'arca, cinquanta braccia la sua larghezza, e trenta braccia la sua altezza. (16) Una finestra farai all'arca, e farai sì che in alto finisca in un braccio; collocherai la porta dell'arca da un lato di essa; divisa in piani inferiori, secondi e terzi la farai. (17) Io poi son per far venire sulla terra il diluvio di acqua, a distruggere di sotto al cielo ogni carne in cui è alito di vita: tutto ciò ch'è in terra perirà. (18) Ed io fermerò la mia alleanza con te, ed entrerai nell'arca, tu e teco i tuoi figli, tua

תחתים, שניים, ושלישים: שמות הימים מתרבים לשני דרכים, עברים, ועבריים, והנה תחתים ושניים על הדרך השני, ושלישים על הדרך הראשון. תחתים שניים ושלישים: י"ד הימים בזה בשמות בני אדם כמו ראובני גדי, ובשמות הערים כמו דבני זרי, ובכל השמות המורים על חלקי המקום, ימני, שמאלי, פסוקי, היס הקדמוני, וכן מן על תחת אחרו עליות ותחתיות, וכל משנה ביתיות מדבריות. גם תבא הי"ד במלות המספר כמו שני שלישי, וזה אחרו לפעמים ראשוני (בי"ד שלא ללמד כדי להשוות לשני ושלישי) אך אחרי שלא מנינו ראשוני רק ראשונית (ירמיה כ"ה א') יתכן שלא אחרו מעולם ראשוני, אך מן ראשון אחרו ראשונית כמו מן רחמן רחמנית, וכן קדמוניות יתכן שאיכנו מן קדמוני, אלא מן קדמון. אבל משל הקדמוני הוא לשון רבים ואחרו הקדמוני במקום הקדמונים על דרך הראובני והגדי הכנעני והחתי שהם על הרוב מורים על קבוצת העם כלו והשבע כלו, ועל המעט כמלאים על היחיד כמו בת איש כנעני, עפרון החתי. (יז) את הפבול: כ"ל כדעת Coccejus ואחרים שהוא משרש כנל, מלשון עליה כנל שהוא ענין כפילה והשחמה, ומלת מים היא כאן דרך פירושו, הנני מביא את הפבול (כלומר השחמה על ידי מים) על הארץ. ורח' בתהלים כ"ט כתב כי יכל בלי ערבי ענינו המטיר גשם גדול, ואיך שיהיה לא כמלא שם מכול אלא כאן ובתהלים כ"ט ה' למנוח ישע, וגם שם כראה שהכוונה על מכול זה. (יח) והקטנות את בריתי אתך: נדקו דברי רמב"ם כי לשון הקמת ברית כופל על שמירת הברית וגם על כריתתה, כגון זאת אות הברית אשר הקמותי (בראשית ט' י"ז), וגם הקמותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען (שמות ו' ד') ענינם כריתת ברית, למען הקים את בריתי אשר נשבע לאביהם (דברים ח' י"ח) ענינו שמירת הברית וקיומה.

וּבָאתְ אֶל-הַתְּבָה אֹתָהּ וּבְנֶיהָ וְאִשְׁתָּהּ וְנִשְׁי-
 בְנֶיהָ אִתָּהּ: (יט) וּמִכָּל-הָחַי מִכָּל-בֶּשֶׂר שְׁנַיִם
 מִכָּל תָּבִיא אֶל-הַתְּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּהּ זָכָר
 וְנִקְבָּה יְהוֹי: (כ) מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן-הַבְּהֵמָה
 לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם
 מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: (כא) וְאַתָּה קַח-
 לָךְ מִכָּל-מֵאֵכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ
 וְהָיָה לָךְ וּלְהֵם לֶאֱכֹלָה: (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל
 אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים בֶּן עֶשְׂרֵה:

וכאן הכוונה כריזת צרות לסמיכותם. (יט) שנים מכל: שנים שהם חרצנים, כי כל

ז

(א) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בָּא-אַתָּה וְכָל-בֵּיתְךָ
 אֶל-הַתְּבָה כִּי-אַתָּה רִאִיתִי צָדִיק לִפְנֵי בְרֹר
 הַזֶּה: (ב) מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח-לָךְ
 שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה
 אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הוּא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:

(ב) מכל הבהמה הטהורה: למעלה חזר לו דרך כלל זיקק שנים מכל הסוג
 וכאן הוסיף ענין השבעה וזאת נזכרים הטעמים, לפיכך למעלה הזכיר עוף נהמה
 (יט) סהא בקמץ

moglie, e le mogli dei figli tuoi. (19) Come pure di ogni vivente, di ogni sorta di mortale, due (paia) di ciascheduna specie introdurrà nell'arca, per conservarli in vita con te; maschio e femmina saranno. (20) Dei molteplici volatili, dei molteplici quadrupedi, di tutti i molteplici rettili della terra, due (paia) di ciascheduna specie (farai che) vengano a te, per conservarli in vita. (21) Tu poi prenditi d'ogni cibo atto a mangiarsi, e raccogli presso di te; e servirà da mangiare per te e per essi. (22) Noè eseguì: secondo tutto ciò che Iddio gli comandò, così fece.

אחד מהם לרץ שיהיה זכר ונקבה (קליריקוס ואחרים) וראים מהם שכתוב אח"כ (ו' נ') שבעה שבעה איש ואשתו, שלא יתכן לחלק שבעה לזכרים ולנקבות, אלא על כרחנו כל אחד מן השבעה יהיה איש ואשתו, וכן פירש גם המבאר לכת"ש. (ב) יבאו אליך לרדיוות: כדי שאתה תחיה אותם, תשמרם מאד. (כב) ויעש נח: זה נבין התנה (רש"י) ואסיפת המאכל (רמ"ב).

VII.

(4) Il Signore disse a Noè: Entra tu e tutta la tua famiglia nell'arca, poichè te io veggio probò innanzi a me in questa generazione. (2) D'ogni quadrupede mondo ti prenderai sette,

ורמא, וכאן לא הזכיר הרמא, כי אין ממנו מין טהור (תלמודי מוה"ר יצחק פארוו). הבהמה המהורה: הכשרה לקרבן, כך פירש הרא"ש בד"ה הוי ז"ל בספרו הנכבד אמונה רמה מאמר ב' עיקר ו' פרק א', וזה שכתוב למטה (ח' פ') ויקח מכל בהמה טהורה ועל עולות מסייעו. ובתחלה היה קשה לי מה שכתוב ויכל העוף הטהור שחוק הוא שיאמר מכל על תורים ובני יונה בלבד, אך מלאמי שבר"מ מן מחת"א ואומר מכלן שלא הוכשרו בקרבנות בני נח אלא בהמה טהורה ועוף טהור, אבל כל החינים הטהורים היו כשרים בקרבנותם והוסיף לישראל שלא יקרינו אלא מן הנקר ומן הלאן ומן החורים ומן בני היונה בלבד. והנה הבהמות שהיו לאו כשרות לקרבן הן הן שדרך בני אדם לאכלן, ולפיכך נהיו לקחת מהן יותר. (כדברי רד"ק), וגם (כדברי ר' ואלף מאיר במעמר) מפני שאינן דורסין והם טרף לשני החיות והעיט והיה מינס נכרת אם לא יקח מהם

גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׁבַעַה שְׁבַעַה זָכָר וּנְקֵבָה
 לַחַיִּוֹת זָרַע עַל-פָּנָי כָּל-הָאָרֶץ: (ח) כִּי לַיָּמִים
 עוֹד שְׁבַעַה אָנֹכִי מִמַּטִּיר עַל-הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
 יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמָחִיתִי אֶת-כָּל-הַיְּקוּם
 אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פָּנָי הָאֲדָמָה: (ט) וַיַּעַשׂ נֹחַ
 כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוָּהוּ יְהוָה: (י) וְנֹחַ בֶּן-שֵׁשׁ מֵאוֹת
 שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל-הָאָרֶץ: (יא) וַיָּבֹא
 נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי-בָנָיו אִתּוֹ אֶל-הַתֵּבָה
 מִפָּנֵי מֵי הַמָּבּוּל: (יב) מִן-הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה
 וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן-הָעוֹף
 וּכָל אֲשֶׁר-רָמַשׁ עַל-הָאֲדָמָה: (יג) שְׁנַיִם שְׁנַיִם
 בָּאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֲשֶׁר
 צִוָּה אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ: (יד) וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים
 וּמֵי הַמָּבּוּל הָיוּ עַל-הָאָרֶץ: (טו) בַּשָּׁנָה שֵׁשׁ
 מֵאוֹת שָׁנָה לַחַיִּי-נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה-
 עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקָעוּ כָּל-מַעֲיִנוֹת
 תְּהוֹם רָבָה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ: (טז) וַיְהִי
 הַגֶּשֶׁם עַל-הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים

ciascheduno colla rispettiva femmina; e dei quadrupedi che non sono mondi due, ciascheduno colla rispettiva femmina. (3) Anche dei volatili del cielo sette, ciascheduno maschio e femmina; perchè mantengano razza sulla faccia di tutta la terra. (4) Imperocchè dopo ancora sette giorni io sono per far piovere sulla terra per quaranta giorni e per quaranta notti, e distruggerò d' in su la faccia della terra ogni essere vivente che feci. (5) Noè fece, secondo tutto ciò che gli comandò il Signore. (6) Noè aveva seicento anni, quando il diluvio, l'acqua cioè, fu sulla terra. (7) Noè, e con lui i suoi figli, la sua moglie, e le mogli dei figli suoi, entrarono nell' arca, a cagione delle acque del diluvio. (8) Dei quadrupedi mondi, e dei quadrupedi che non sono mondi, e dei volatili, e d'ogni strisciante sulla terra; (9) Due per ogni specie, ciascheduno maschio e femmina, entrarono appo Noè nell'arca, come Iddio avea comandato a Noè. (10) Ora in capo ai sette giorni le acque del diluvio furono sopra la terra. (11) Nell' anno seicentesimo della vita di Noè, nel mese secondo, ai diciassette del mese; in questo giorno scoppiarono tutte le fonti del grande abisso, e le cateratte del cielo aprironsi. (12) Cadde la pioggia sulla terra per quaranta giorni e quaranta notti. (13) In questo medesimo

יותר. (ג) מעוף השמים: בעוורים הכתוב מדבר (ר"ע), זה כרוז במלח גב, מן הכמה תקח ו' מן הטורה ו' מן העמאל, גם מן העוף כך, ו' מן הטור ו' מן העמאל. (ד) דיקום: לא כמלא אלא של פעמים, שמים כאן, ובג' נס' דברים (י"א ו') זאת כל היקום אשר נרגליהם, והמלה משרש קום, והי"ד מהאמנתי והטעם בעלי חיים, כי הם קם ועמד מאליו. (ה) ויעש נח: זו ביאתו אל הכנה (ר"ע). (ו) ונח בן שש מאות שנה: כשהיה נח בן ת"ר שנה אז היה המבול מים, הוא מירוש המבול, היה המבול על הארץ, כלו היו מים על הארץ. (ז) ויבא נח: נח ז"ל נרביע, לא נזקף, וכן הוא נחמם כ"י על קלף עם חרטום שני. (י"א) בחדש השני: מסתמא הוא אייר, כי תחלת חדשי הטורה מניסן. נבקעו כל פערנות וגו': שהיו המים נאים מלמעלה ומלמטה. וארובות: דרך משל. (יג) בעמם

לֵילָה: (י) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־יֹחָם
 וַיִּפֹּת בְּנֵי־נֹחַ וְאִשְׁתּוֹ נֹחַ וַיְשַׁלְּשֶׁת נָשִׁי־בָנָיו
 אִתָּם אֶל־הַתְּבָה: (יב) הָמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ
 וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־
 הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צֶפֶר
 כָּל־כָּנָף: (יג) וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתְּבָה שְׁנַיִם
 שָׁנִים מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בוֹ רוּחַ חַיִּים: (יד)
 וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ בְּאִשְׁרֵי
 צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בָּעֶדֶר: ^{שלישי}
 (טו) וַיְהִי הַמָּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיָּרְבוּ
 הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתְּבָה וְתָרֶם מֵעַל הָאָרֶץ:
 (טז) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיָּרְבוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתִּלָּךְ
 הַתְּבָה עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: (יז) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד
 מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל־הַהָרִים הַגְּבוּהִים
 אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם: (יח) חֹמֶשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה
 מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים: (יט) וַיִּגָּע
 כָּל־בָּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה
 וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשָּׂרֵץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכָל

giorno Noè, Scem, Hham e Jéfeth, figli di Noè, e con loro la moglie di Noè, e le tre mogli de' figli suoi, entrarono nell'arca. (14) Essi e tutte le molteplici fiere, tutti i molteplici bestiami, tutti i molteplici rettili striscianti sulla terra, e tutti i molteplici volatili, ogni uccello, ogni essere alato. (15) Entrarono appo Noè nell'arca; due d'ogni specie, di ogni carne in cui è alito di vita. (16) Gli entranti entrarono ciascheduno colla rispettiva femmina, di tutte le specie d'animali, secondo che Iddio gli avea comandato. Indi il Signore chiuse intorno a lui [rese l'arca impenetrabile alle acque]. (17) Il diluvio avendo continuato sulla terra quaranta giorni, le acque crebbero e sollevarono l'arca, e questa divenne alta da terra. (18) Le acque si alzarono e crebbero assai sulla terra, e l'arca camminava sulla superficie delle acque. (19) Le acque si alzarono grandemente sulla terra, e ne rimasero coperti tutti i più alti monti esistenti sotto tutto il cielo. (20) Quindici braccia al di sopra si alzarono le acque, dopo coperti i monti. (21) E perì ogni carne strisciante sulla terra [cioè ogni animale terrestre], tanto il volatile, quanto il bestiame e le fiere, ed ogni essere brulicante sulla terra; e tutti gli uomini. (22) Tutti quelli che hanno nella faccia respirazione d'alito di vita, fra tutti quelli che vivono nell'asciutto, morirono. (23) (Il diluvio) distrusse

רִדְוֹם הַחַיִּים בָּא נֹחַ: אֵל הַתְּהוֹמָה שֶׁנֶּסְכּוֹ סִפְסוֹק חָזַר גַּם לֵכָה וְלֹא־סָם וְסָם וּפֶתַח, וְאִין סְטַעֲמִים מְדוּיָקִים, וְלֹא מִזְלֵי דַעַת, אֲלֵא שֶׁהִיָּתָה הַסִּפְסוֹק כְּבֵדָה אִס לֹא הָיָה נֹחַ לֹא אֲחֵיכָהּ וְלֹא זָקָף רַק טַעֲמִים סְמוּחִים מְטַפְּחִים, וּבִ"הֵט בָּחַר לַעֲשׂוֹת שְׂנֵי מַלְאָכִים נִפְרָדִים, וְהַמְקָרָא קָרָא וְכֹאֲלוֹ כְּתוּב נַעֲלָם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְסָם וְסָם וּפֶתַח בְּנֵי נֹחַ אֵל הַתְּהוֹמָה; וְאֵשֶׁת נֹחַ וְשִׁלְשָׁה בָנָיו בָּאוּ אִתָּהּ אֵל הַתְּהוֹמָה; וְכִיּוֹנָח בִּזָּה לַמֶּטֶה לִ"ד כ"ח. (יח) כָּל צִפּוֹר כָּל בְּנָף: כ"ל כָּל צִפּוֹר, כָּל בַּעַל בְּנָף, לִרְבוֹת שְׂרָץ הַשָּׁמַיִם שֶׁאֵינוֹ נִקְרָא עוֹף, אֲזַל יָט לֹא בְנָף, אֲךָ הַטְּגִינָה הִיא כִּפִּי פִירוֹשׁ ר"שׁ כָּל צִפּוֹר עַל כָּל מִין בְּנָף. (יז) וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ: סָגַר כְּגִדּוֹ מִן הַמַּיִם (רש"י) עָשָׂה אֲלֵא יִכְסְּכוּ הַמַּיִם בְּתֵמָה. בַּעַד: עֵינִן כ"ח ח"ב עֲמֹד קס"ד. (יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם: שָׂרָה גִבְרָה קִרְיֹב לְשָׂרָה גִבְרָה (כִּי בְּתוֹם שָׂמִים עַל הָאָרֶץ גִּבְרָה מִסְדּוֹ עַל יִרְאִיו) וְהָיָה טַעַם וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם שֶׁנֶּשְׁאָרוֹ גִּבְוָהִים עַל הָאָרֶץ. (כא) תְּרוֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ: כּוֹלֵל כָּל בִּ"ח וְלֹא הָאָדָם, ע' לַמַּעֲלָה א' כ"ה. בַּעֲוֹף בְּבִהֵמָה וְגו': אֵלֵינוּ וְאֵלֵינוּ בָּשָׂה, וְעֵינִן לַמֶּטֶה ט' ז'. (כב) וַיִּמָּח: קָל מִן מַחֶה, כִּמְי וַיִּמָּח, וְחֹזֵק לַמַּעֲלָה: וַיִּמָּח: כַּפֶּעַל: וַיִּשְׁאָר אֲךָ נֹחַ: הָיָה נִכְרָה לַהֲטָעִים וַיִּשְׁאָר אֲךָ־נֹחַ, וְהָיָה מְלִינָה וְאֵשֶׁר אִתּוֹ בְּתֵמָה עוֹמֶדָה בְּכִפִּי עֲלֵמָה כִּמְי לַמֶּטֶה

הָאָדָם: (בב) כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת-רוּחַ חַיִּים בְּאַפִּיו
 מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה מָתוּ: (כג) וַיִּמָּח אֶת-כָּל-
 הַיָּקוּם י אֲשֶׁר י עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-
 בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן-
 הָאָרֶץ וַיִּשְׁאָר אֶךְ-נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבָה: (כד)
 וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאת יוֹם:

מ' א'; ולמי הנגיפה הכוונה גשאר כחצנה רק כח ואשר אמת. (כד) ויגברו המים וגו':
 הנכון כדעת רמ"ן דהן ינחק ובעל הרכסים לבקעה, כי נק"ץ מים אלו נכללו מ' יום
 פראשונים, והטעם כשארזו המים גבוהים על הארץ ועל ראשי ההרים הגבוהים עד סוף

ח

(א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל-הַחַיָּה
 וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבָה וַיַּעֲבֹר
 אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם: (ב)
 וַיִּסָּכְרוּ מַעֲיֵנַת תְּהוֹם וְאֶרֶבַת הַשָּׁמַיִם וַיִּבְלֹא
 הַגֶּשֶׁם מִן-הַשָּׁמַיִם: (ג) וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם מֵעַל
 הָאָרֶץ הַלּוֹךְ וַיָּשׁוּב וַיַּחֲסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה
 חֲמִשִּׁים וּמֵאת יוֹם: (ד) וַתֵּנַח הַתְּבָה בַּחֲדָשׁ

(א) ויזכור מיד אחר ארבעים יום ועיין בפסוק שאמר זה: וישבו: קל משרש
 שכן, כמו וזמנת המלך שכתב. (ב) ויסכרו וגו': זה היה מיד אחר ארבעים ימי הגשם,
 אז כעבר הגשם, והחלו המים לשון והטעם שהזכיר זה כאן, הוא כי תחילה רמז לסיים

ogni essere vivente, esistente sulla faccia della terra, uomini, quadrupedi, rettili e volatili del cielo, e rimasero estinti dalla terra; e restò solo Noè, e quelli ch'erano con lui nell'arca. (24) Le acque furono alte sulla terra (durante) cento e cinquanta giorni.

ק"ן יום, וא"כ נשארו ראשי הבהמות הנלוותים בלתי מוכוסים במים, והנה בק"י ימים נחמטו המים, שיעור ט"ו אחת שעל ראשי הספרים באופן שלא יכלה עוד התנה ללכת על פני המים וכמה על הרי אררט. והנה ב"ז נאמר המל הגשם (למעלה פסוק י"א) ונמשך הגשם עד כ"ו בסוף, אז חל הגשם וע"כ נשארו המים גבוהים ומכוסים הבהמות היותר גבוהים עד י"ז בתשרי (למטה ט' ד') אז נשארו ראשי קלת הבהמות מגולים ותנח התנה על הרי אררט שאינם היותר גבוהים ונאמר נשנית (שם ה') גלו ראשי הרי אררט ושאר הרים הנלתי גבוהים כל כך.

VIII.

(1) Iddio, memore di Noè, e di tutte le fiere e di tutti i bestiami, ch'erano con lui nell'arca, fece [dopo i primi quaranta giorni] scorrere un vento sulla terra, e le acque si calmarono. (2) Si chiusero le fonti dell'abisso e le cateratte del cielo; e la pioggia cessò dal cielo. (3) Le acque andarono ritirandosi d'in su la terra, e le acque mancarono in capo a cento e cinquanta giorni (4) Nel mese settimo, nel giorno decimosettimo

ספור ההשקפה גרם המגול, ואמר ונח את כל היקום וגו' ואמר שנשארה הארץ מוכוסה במים ק"ן יום, וא"כ התחיל ספור שביתת ההשקפה, ואמר ויזכור אלהים וגו' ואמר שחל הגשם וכ"ו וכו'. (ג) ויחסרו המים: שרש חסר אין ענינו גרעון, אלא ענין העדר, והוא פעמים עומד כמו כאן, וכן די מחסרו אשר יחסר לו (דברים ט"ו ט'). וזמן על ראשך אל יחסר (קהלת ט' ט'), ופעמים יוגא, כמו לא חסרת דבר (דברים ב' ז') לא יחסרו כל טוב, וכן חסר לנו, כעדר שכל: וכאן הכוונה שנשארו קלת המקומות בלי מים, כלומר הבהמות היותר גבוהים אבל שיחילו למסור אחר חמשה קדשים מירידת המטר (כפירוש רש"י) ושלא נחמטו המים כלל במשך כל הזמן שהוא שפסקו הגשמים, זה נגד הטבע, ואין לקבלו אחרי שלא נזכר בתורה. (ד) על הר"י: על אחד מהם, כמו ויקבר בערי גלעד (שופטים י"ב ז') ועד היום הפרסיים קוראים להר Macy (י"ב מיל למזרח עיר Erivan) הר כח (Cuh Nuh): והנה נעצם היום ההוא שנשארו מגולים המקומות היותר גבוהים, נחה התנה על הרי אררט, שאינם הבהמות היותר גבוהים. (וכן היא דעת הר"מנן) והי עדיין מוכוסים במים כל אותו שיעור שהיתה התיבה

הַשְּׁבִיעִי בַשְּׁבַעַה-עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרִי
 אֲרָרְט: (ח) וְהַמִּים הָיוּ הַלֹּךְ וְחֹסֵר עַד הַחֹדֶשׁ
 הָעֲשִׂירִי בַעֲשִׂירִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי
 הַהָרִים: (ט) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ
 אֶת-חֲלוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: (י) וַיִּשְׁלַח אֶת-
 הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יָצוֹא וַיָּשׁוּב עַד-יִבֹשֶׁת הַמִּים
 מֵעַל הָאָרֶץ: (יא) וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ
 לִרְאוֹת הַקָּלוּ הַמִּים מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: (יב)
 וְלֹא-מָצָאָהּ הַיּוֹנָה מָנוּחַ לְכַף-רַגְלָהּ וַתָּשָׁב
 אֵלָיו אֶל-הַתֵּבָה כִּי-מִים עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ
 וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיִּקַּח וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל-
 הַתֵּבָה: (יג) וַיַּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵים
 וַיִּסָּף שִׁלַּח אֶת-הַיּוֹנָה מִן-הַתֵּבָה: (יד) וַתָּבֹא

משוקעת במים, אבל בעל סדר עולם ואחריו ר"ש האמינו כי הרי אררט הם היותר
 גבוהים, והוקשה להם כי נזכרה היתה הצהה משוקעת במים שיעור מה, והיתה נריכה
 לנות קודם שיהיה ראש ההר מוגבה, לפיכך פירשו וחסרו התחילו לספור ולהתמועט,
 ולא שגעדו המים: ומתוך כך הוזכרו למנות המדעים האמורים בפרשה הזאת באופן
 שאין הדעת סובלתו (במדש השביעי הוא סיון שהוא ז' לכסלו, בעשירי זה אב שהוא
 י' למרחשון): ולפירושי הכל על מקומו יבא בשלום. (וה) הלך וחסר: היו חסרים
 יום יום משאר מקומות השפלים מהרי אררט. ראשי ההרים: ראשי שאר הרים
 השפלים מהרי אררט. (ו) את חלון התבה אשר עשה: חלון משרש חלל, וחלת

del mese, l'arca posò sui monti d'Araràt. (5) Le acque andarono mancando sino al mese decimo: nel mese decimo, al primo del mese, apparirono le cime dei monti. (6) Ora al termine di quaranta giorni, Noè apri la finestra che avea fatta nell'arca. (7) Lasciò andare il corvo; e questo uscì e ritornò più volte, sinchè le acque non si furono asciugate su la terra. (8) Mandò fuori la colomba, per vedere se le acque erano scemate sulla faccia della terra. (9) Ma la colomba non trovando riposo alla pianta del suo piede, tornò a lui nell'arca, poichè eravi acqua sulla faccia di tutta la terra. Egli porse la mano e la prese, e l'introdusse appo sè nell'arca. (10) Aspettò ancora altri sette giorni, indi tornò a mandar la colomba fuori dell'arca. (11) La colomba venne a lui in sul vespro, ed egli vide che aveva in bocca fogliame d'ulivo, una foglia fresca. Noè conobbe che

חלל להוראת מקום פניו נשמרה בל"ח וחמשה ג"כ מקלות עפר (ישעיה ב' י"ט) והתחל הזה היה סגור עד עכשיו, והפתחו כח אחר שהרגיש שהיתה התבה נקיה, וכראה שהיה הפתח לר מואה, שלא היה כח יכול להוציא בו ראשו, ולראות פני האדמה. אלא להוציא בו עורב ויונה. (10) יצאו ושוב: יצא וחזר ובכנס, וחזר ויצא וחזר ובכנס כי לא ראה להשאיר בתוך עד שיבאו המים והיה חזר אל התבה, כי לא היה מכוח לכך רגלו: והמתרגם האלכסנדרני וכן הולגאטס תרגמו ויצא יצוא ולא שב והוא שבו, כי מה טעם ולא שב עד יבשת המים? כאלו כשיבשו המים אז שב, והדעת נותנת ההפך. (11) וישלח: עי' למעלה ג' כ"ג, ומה שכתב כאן ר"ש אין זה ל' שליחות וכו' היה יכול לאמרו בפסוק הקודם, והטעם שכתבו בפסוק זה הוא מפני שכתב כאן לראות הקלו המים שנראה כעין שליחות שגלת אותה לראות, לפיכך פירש כאן שלחה ללכת לדרכה כדי שע"כ יראה ויבין הוא אם קלו המים, שאם תמצא מכוח לא תשוב אליו. (12) וידחל: קל משרש חיל כמו ויחילו עד בוש (שופטים ג' כ"ה), טוב ויחיל דומם (איכה ג' כ"ו), והנה וינקל בפלס וירג מן ריב, ויחל ויחל שני ערשים בענין אחד, ענין תחלת והתחלת. (13) והנה עלה וית טרף בפיה: טרף חרוט של עלה, אלא שעלה שם כולל, וטרף שם לכל אחד ואחד נפרט ומקבל רגיו כמו כל טרפי נמחה חיש (יחזקאל י"ז ט') וינה"ו (ואחרי יידי החכם יש"ר) כי עלה יקרא גם אחרי כפלו מן העץ אבל טרף הוא בעודו על העץ או אחר שנתלש ועודנו רענן, והנה ראה נח כי העלה שהיה רענן (כי עץ היתה לא יכול עלהו כל השנה) והבין כי לא מנחתו קץ על פני המים, אך היא תלשה אותו מן העץ, א"כ בהכרח היו האילנות נחלי מים ביום, וחזק ידע כי קלו המים: ומלת טרף היא לדעתי כעין מאמר מוסגר: והנה עלה

אֱלֹיוֹ הַיּוֹנָה לָעֵת עָרַב וְהָנָה עַל־הַיִּזְיֹת טָרַף
 בָּפִיָּה וַיֵּדַע נָח כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃
 (יב) וַיִּיחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּשְׁלַח
 אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסָפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד׃ (יג) וַיְהִי
 בְאַחֲת וַיֵּשֶׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֹאשׁוֹן בְּאַחַד
 לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נָח אֶת־
 מִכְסֵּה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהָנָה חָרְבוּ פָנָי הָאֲדָמָה׃
 (יד) וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ
 יָבִשָׁה הָאָרֶץ׃ ס רַב־עֵי (טז) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־
 נָח לֵאמֹר׃ (טז) צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ
 וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ (יז) כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־
 אִתָּךְ מִכָּל־בֶּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־
 הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ הוֹצֵא אִתָּךְ וּשְׂרָצוֹ
 בָּאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ׃ (יח) וַיֵּצֵא־נָח
 וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ׃ (יט) כָּל־הַחַיָּה
 כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ
 לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה׃ (כ) וַיְכַן נָח

(כ) הֵנַח קָרַ

le acque erano scemate su la terra. (12) Aspettò ancora altri sette giorni, indi mandò fuori la colomba, e questa non tornò più a lui. (13) Nell'anno seicentesimo primo [di Noè], nel primo mese, al primo del mese, le acque eransi asciugate d' in su la terra; e Noè, levato il coperchio dell'arca, vide che la superficie della terra era asciutta. (14) Nel mese poi secondo, ai ventisette del mese, la terra era divenuta secca. (15) Iddio parlò a Noè, con dire. (16) Esci dall'arca, tu e teco la tua moglie, e i tuoi figli, e le mogli de' tuoi figli. (17) Tutti gli animali che sono con te, qualunque carne, i volatili, i quadrupedi, ed ogni rettile strisciante sulla terra, fa uscire con te; in guisa che si spargano per la terra, e prolificino e si moltiplichino sulla terra. (18) Noè uscì, e con lui i suoi figli, e la sua moglie, e le mogli de' figli suoi. (19) (Come pure) tutte le bestie, tutti i rettili, e tutti i volatili, qualunque essere strisciante sulla terra, divisi a famiglie, uscirono dall'arca. (20)

זאת (כלומר עלה לח ורענן) בפיה, דעת נה"ט איננה כן. (יב) ויידל: כפעל משרש יחל, והיה משפטו ב"י כמו ידע, יועד, יועל, ובא ביו"ד כמו או ירה יידע, אחס לפי הענין אין כאן מקום לנפעל; ואזי לא אדע למה לא נקדו ויידל כמו וייר ויידל, והיה מן הסקל, או ויידל והיה פעל, כמו ולא יידל לבני אדם. (יג) בראשון בארד לדרש: אחר שלח את היונה המחזיק בשלש יום קדם שיסיר את מכסה התנה, וכן היא דעת הרמ"ב, ובה נשלחו השלש מדעים שמואחד בטבת (למעלה פסוק ה') עד אחד בניסן, ואין אנו זריכים לומר בדברי ר"ש (למעלה ד') הרי שנים יום משכנאו ראשי ההרים עד שזרבו פני האדמה ולא לפרש הקדש ה' וסו' דרך בלתי טבעי. (יד) יבשה: שרש יבש מוסיף ביבש על שרש חרב, ולפיכך למעלה שאמר פני האדמה ולא פנימיותה אחר חרבו, וכאן שאמר הארץ אחר יבשה. (יז) הוצא: איני יודע למה אמרו היא קרי. ושרצו בארץ: כ"ל לשון תנועה יתנועעו ויתפזרו בדרך. (יח) ויצא נח ובניו: ינאו כסדר שנכנסו, אבל הנוי לא היה שזה בכניסה וביציאה, ור"ל אמרו כי ביותם בתנה נאסרו בתשמיש והותרו בנאחם, וכן אתה מולא שכתוב על הנשמות (בפסוק שלמעלה) ופרו ורבו כל הארץ וגם לכם ונכו אחר אח"כ פרו ורבו, ואעל אחר כי הם שלא ינאו כסדר שאמר ה' לכם, אלא כסדר שנכנסו אל התנה, הוא ראיה כי הם ונכו פניו כי המכוון הוא לא שינאו בנאותו סדר, אלא שימתברו איש לאשתו ופרו וירבו. (יט) כל רופש על הארץ: כולל כל ב"ח, כמו ז' כ"א. לשפחותיהם: משפחות משפחות, חלוקים למשפחות, כל אחד עם בני מינו. (כ) ויעל: הפעיל משרש עלה כטעם נשעלותך את הנרות ע"ש שהאש עולה

מִזִּבְחַ לַיהוָה וַיָּקַח מִכָּל־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה
וּמִכָּל־הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ: (כא)
וַיֵּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־לְבֹו לֹא אֶסָּף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה
בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יַצַּר לִב הָאָדָם רָע מִנְּעֻרָיו
וְלֹא־אֶסָּף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי בְּאִשְׁרִי
עֲשִׂיתִי: (כב) עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקוֹר
וְחֹם וְקֹיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשָּׁבְתוּ:

למעלה והטפות הנשרפים עולים כעשן. (כא) וירח: (כא) וירח: קל או הפעיל משרש רית, ואחרתי או הפעיל, כי מלא והריחו ביראת ה' (ישעיה י"א ג): הניחוח: משרש כוח מעבין והניחותי חמתי כך וסרה קנאתי מחד (יחזקאל י"ז מ"ב) קרבן העשו לשכך חמת האל (Coccejius): והנה המליכה הזאת הדבר ידוע שאינה חלל ע"ד דברה תורה כלשון בני אדם לפי מלכ בינת חכמי הדור שהכניא עומד בו: וכאן ראוי להסתובב כי שמאל הכניא אחר לשאול הפס' לה' בעולות חנמים כשמוע בקול ה' הכה שמוע מונח טוב, מושם ואילך מלאנו הידיעה הזאת מפורסמת בישראל, דוד אחר כי לא תמסוף זמנ וגו' אם ארעב לא אחר לק, עולה ומטאה לא שאלת, וכל הכניאים אשר בימי המלכים כלם הרחיבו פה על זה: מעתה הכה הדבר ברור כשמוע כי לא יתכן שיהיה ס' התורה נכתב בימי המלכים, או משמאל ולמטה, כי התורה דברה כלשון בני אדם אשר שכלם עומד במלכ שפל מחד ממונן ישראל בימי המלכים. כי יצר לב האדם רע מנעוריו: אין ראוי שאשפית כל בשר כל זמן שישפית האדם את דרכו, כי האדם קרוב למתוא;

ט

(א) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נָח וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם
פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ: (ב) וּמִוֹרָאֲכֶם

(ב) בכל אשר תרמוש וגו': הכהן כדברי מהר"ש שזענין שני הבית"ן הנאות זו אחר זו כענין מוזכר עד נקבה כל' זה חס בשוה, וכן בנר ובאורות הארץ (שמות

Noè fabbricò un altare al Signore, e prese di tutti i quadrupedi mondi, e di tutti gli uccelli mondi, e ne fece olocausti sull'altare. (21) Il Signore, gradito l'odore propiziatorio, disse tra sè: Non voglio più maledire la terra a cagione dell'uomo, poichè i concetti del cuore dell'uomo sono rei sino dalla sua giovinezza. Non voglio più percuotere tutti i viventi, come feci. (22) Da qui innanzi, per tutta la durata della terra, seminazione e messe, e freddo e caldo, e state ed inverno, e giorno e notte, non cesseranno.

כי יצר לנו רע מנעוריו, ואם הייתי נא להכות את כל חי בעבור האדם הייתי נרדף להביא מנוול בכל דור (ובינא נזה מלאמי אה"כ לדון ינחק). פנערי: כבר חזון בעוריו ואילך לנו מורש ויורר מחשבות רע (עיין למעלה ו' ה'); והנה לא אחר כי לב האדם רע בטבעו, אלא כי מחשבותיו רעות מאז ביום נעוריו בלי שיהיה זה הכרחי וטבעי באלדם. (בב) עוד כל ימי הארץ: על דרך כיוו השמים על הארץ. ורע וקציר וגו': לדעת קצת חנאים (מניעא ק"ז ע"ב וחוספתא דתענית פרק א') הם גשה עמים של שני חדשים לכל אחד, חצי חשירי מרשון וחצי כסלו זרע ואה"כ שני חדשים חרף, ואחריו קור, אחריו קצר, ואחריו קץ, ואחריו חוס (וככל טעות בלשון רש"י עיין רא"ס) זה אולי ידבק בא"י, אך כאן הכוונה על כל העולם, לפיכך כ"ל שהכוונה על הזריעה והקצירה והקור והחום והקץ והחרף, הדברים האלה לא ישנתו, ונכל מקום מן האדמה יהיה בכל שנה זרע, והיה קצר, והיה קור, והיה חוס, והיה קץ והיה חרף, יהיה זה באיזה חדש שיהיה, לפי מקום כל מדינה ומדינה, ולא יהיה עוד כמו שהיה בשנה ההיא שלא היה זרע וקציר וקור וחוס. ואמנם קץ וחרף כ"ל שענינם זמן העדר הגשמים חזון ירידת הגשמים כי נקץ היו מיבשים התאונים בשדות (עיין רא"י) זה לא יתכן בזמן הגשמים ובהפך זמן הקור נקרא ימות הגשמים וכ"ל כי שרש קץ בגור מן קץ, כי תחלת מה שיקץ האדם (בזולת סבות מקריות) הוא כשהחוס חזק ואין גשמים יורדים: חכמה (יד' ח') אחר שיגלו חים מים מירושלים, והוסיף נקץ ונחרף יהיה כלומר החים ההם יהיו גם בימות הגשמים וגם בזמן שאין גשמים יורדים; והנה כאן כוונת המקרא לומר כי לא ישנתו עוד הזריעה והקצירה והקור והחום והעדר המטר וירידת הגשמים.

IX.

(1) Iddio benedisse Noè e i figli suoi, e disse loro: Proificate, moltiplicatevi, ed empite la terra. (2) E tutte le bestie י"ג י"ט, וכן למעלה ו' כ"א ולמטה ד'; אבל והנותר בשר וכלם (ויקרא ח' ל"ב) אינו ענין לכאן כי הנ"ל נקשרת עם פעל כומר: אשר תרמש האדמה: הי"ל לאר

וּחְתַּכֶּם יְהִי־עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף
הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אִשֶּׁר תִּרְמַשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־
דְּגֵי הַיָּם בִּירְכֶם נִתְּנוּ: ^(ג) כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־
חַי לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ בִּירֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם
אֶת־כָּל: ^(ד) אֲךָ־בִשָּׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:
^(ה) וְאֲךָ אֶת־דָּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדָרֵשׁ מִיַּד
כָּל־חַיָּה אֲדָרֵשְׁנָהּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ
אָחִיו אֲדָרֵשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם: ^(ו) שִׁפְךָ דָּם
הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בִצְלָם אֱלֹהִים

ירמוש על האדמה, ונתחלפה המליצה כמו ישרנו המים שרץ בפש חיה, כי נאמת השרץ הוא השורץ, ולא המים, וכן כֹּאֲלָה נכלת עלה (ישעיה א' ל') והעלם הוא הכונן, וכן למטה (י"ט) כפנה כל הארץ. ^(ג) בִּירֶק עֵשֶׂב: אין ענינו בירק עשב שהתרחי לאדם הראשון, כי לאדם לא הזכיר ירק עשב, אלא כל עשב זורע זרע; אלא טעמו בירק עשב הנזמח מחליו ויד כל בו והוא מחכל גם לכל חית הארץ ולכל עוף השמים (למעלה א' ל'), כן נתתי לכם כל ב"ח. ^(ד) אֲךָ בִשָּׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמוֹ: נכפשו שהוא דמו, כלו' נעור בו דמו, והטעם שלא יאכלו בלא שמיטה [שהיא להוציא את הדם (מלשון שטט שענינו מזוי), והשמיטה היא המיתה היותר קלה, וכל הריגה חוץ ממנה ושהיה בלא הוצאת הדם, יש בה אכזריות ונער ב"ח]. כן נראה פשוטו של מקרא זה, ובכלל בו ג"כ אסור אבר מן החי, ולאו בפירוש איתמר אלא מחלל איתמר, הואיל והאוכל אבר מן החי הוא אוכל בהמה שיש בה כפשה וחמה, ועוד הואיל ונער ב"ח אסור מן התורה: אומם שיהיה עקר הכתוב על אבר מן החי לא יתכן, כי בשר ענינו ב"ח שלם, לא חלק ממנו ואם כפירות ר"ש ה"לל הבשר ב"ח, או מבשר: [והנה כל משפטי השמיטה לשתי כוונות אלה הם מכוונות, להוציא הדם, ולמעט נער בהמה]. ודעת ב"ח נראה שאיננה כן, כי היה ראוי להטעים אך־בשר בתיגר, והוא שם עליו זקף, ונראה שהיתה דעתו שהנזו לאסור הדם, והיה נכפשו כמו עם כפשו, וכטעם

della terra, e tutti gli uccelli del cielo, avranno timore e spavento di voi. Tanto gli animali tutti che strisciano sulla terra, quanto i pesci tutti del mare, in vostro potere sono dati. (3) Qualunque strisciante che vive, vostro sarà, da cibavene; come i verdi erbaggi, io ve li do tutti. (4) Però un animale mentre ha la sua vita, (cioè) il suo sangue, non dovete mangiare. (5) Del vostro sangue poi, di quello cioè della vita vostra, io esigerò conto. Da qualunque animale ne esigerò conto; e dall'uomo, dall'uomo suo fratello, esigerò conto della vita dell'uomo. (6) Chi versa il sangue dell'uomo, di lui il sangue verrà dall'uomo versato; poichè ad immagine di Dio egli ha

ולא תאכל הנפש עם הנשר, או שיהיה לדעתו פירוש נכפשו דמו מה שהוא נכפשו (כמו דמו נכפשו הוא) מה שזו נכפשו והוא דמו לא תאכלו. [ושלמה מיללער בקונטרס חשק שלמה אומר כי חסר להם חכילת כל בעלי דם, ולא התיר להם אלא כל רמש, כל בעלי חיים לכן: וא"כ מה טעם ומוראכם ומתכם יהיה על כל חית הארץ וגו', ומס ענין נחתי לכם את כל, ואם לא נתן להם אלא הרמשים כקטנים? גם חכילת נכפשו דמו אין ענינה נשר בעל נפש דם, ועוד מי הגיד לו שאין חיות הרמשים נקראת נפש אע"פ שאיננה דם [אדום]?] (ה) ואך את רמכם לנפשותיכם: דמכם שהוא דם נפשומיכם, שהנפש תלויה בו, אדרשהו לאסור הריגת האדם, ולהוציא דם האנשים שאין הנפש תלויה בו (רמ"נ). מיד כל דיה אדרשנו: אני אלקים דמו מן החיה ואפיל אותה בידכם ומחיתוהו, וכמו שפירש חת"כ שופך דם האדם נאדם דמו ישפך, וזה נאמר כדי לעשות ק"ו לאדם השופך דם אחיו: מיד איש אדיו: כמו מאמר מוסגר ואינו אלא להוסיף כח (energia) לענין הנוחי, מיד האדם אדרשו את נפש האדם, מיד האדם שהוא איש אחיו, איש כמוהו, ולא חמל עליו; ק"ו מן החיה, אם מיד כל חיה אדרשו דם האדם, כל שכן מן האדם שהוא אחיו, וכמוהו ואיש אשר יבאף את אחת איש אשר יבאף את אחת רעהו, ועיין למעלה א' כז'. ורבותינו דרשו נהורא את עמנו, דמכם מנפשומיכם אדרשו; והנה מלבד שאין כתוב מנפשומיכם, אלא לנפשומיכם, הנה לא יהיה לו יסוד וקשר עם מיד כל חיה אדרשנו: ורמ"ה הוציא הכתוב מחשבתו ופירש מיד כל חיה הנשמה החיה לנפש, ולפי זה מה טעם כל? והי"ל מיד חיתכם אדרשנו. (ו) באדם: ע"י אדם, והנ"ל משמשת שמוש האנאלטאסום שנשאר לשכות אצל פעל מקבל כפעולה, כי אין דרך לה"ק להשתמש בנ"ס בענין זה. כי בצלם אלהים עשה את האדם: עיין למעלה א' כז'. והנה התורה נותנת מעלה ונבנה לאדם, יהיה מכל אומה שיהיה, וכן ר' עקיבא אומר חביב אדם שנברא בצלם ש"כ כי בצלם אלהים עשה את האדם (זה כולל האומות כולן), ואח"כ אשר על

עֲשֵׂה אֶת־הָאָדָם: (ח) וְאַתֶּם פָּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ
בָּאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: חֲמִשָּׁה ס (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: (י) וְאַנִּי הִנְנִי
מִקִּים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעְכֶם אַחֲרֵיכֶם:
(י) וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף
בְּבִהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מְכֹל יִצְאִי
הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: (יא) וַהֲקַמְתִּי אֶת־
בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמִּי
הַמָּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מָבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:
(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־
אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר
אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: (יג) אֶת־קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בַּעֲנָן
וְהַיִּתְּהָ לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: (יד) וְהָיָה
בַּעֲנָנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתַּת בַּעֲנָן:
(טו) וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד

ישראל נפרט חננין ישראל שנקראו בניס למקום: והנה הדבר ברור כי רמזת הנכרי
לסורה גם מן המורה וגם מן המענה כי מעלת כלם אלהים איננה פרטית לישראל,

fatto l'uomo. (7) E voi prolificare e moltiplicatevi; spargetevi nella terra, e moltiplicatevi in essa. (8) Iddio disse poi a Noè, ed ai suoi figli con lui, con dire: (9) Ed io ecco stabilisco la mia promessa con voi, e colla vostra discendenza dopo di voi. (10) E con ogni essere vivente ch'è con voi, sia volatile, sia bestiame, e sia ogni fiera della terra, insieme a voi: tutti in somma quelli che sono usciti dall'arca, tutti gli animali della terra. (11) E manterrò la mia promessa con voi, e non perirà più ogni carne per le acque del diluvio, nè sarà più diluvio a far guasto della terra. (12) Iddio disse: Quest'è il segnale della promessa, ch'io pongo a perpetuità tra me e voi, ed ogni essere vivente ch'è con voi. (13) Il mio arco io colloco nelle nubi, ed esso sarà tra me e la terra il segnale della promessa. (14) Ora, quand'io stenderò le nuvole sopra la terra, si vedrà l'arcobaleno nelle nubi. (15) Ed io rammenterò la mia promessa, ch'è tra me e voi, ed ogni essere vivente d'ogni genere; nè più avverrà che l'acqua divenga un diluvio, in guisa

אך היא כללית לכל האדם. (ו) שרצו: עיין למעלה ח' י"ז. (ט) מקים את בריתי אהבה: ברית הפוך משרש בשר, ע"ש הנתינים שהיו רגילים ללכת לשנים בנתינת ברית (ר' יוסף זאקס בספרו רב פעלים) ולפיכך הרבו ממנו בריתות (בלשון חכמים) ואם היתה התי"ו לשמוע היתה נשמעת בנתי: וענין הברית איכנו חמיד קשר אהבה (foedus) גם לא חנאני (pacuum), אלא כל הנשמה נקראת ברית. (י) בעוף בבהמה: עיין למעלה ז': מכל יוצאי התבה: לרץ עיין טעם ה"ס במלת מכל: (יב) ואח: כדבר הזה, והוא מה שמזכיר אח"כ את קשתי נתיני: אשר אני נותן: חזר לאות. (יג) את קשתי: ידוע כי הקשת דבר טבעי, ויותר מזה ידוע כי אין האל נרץ סימן שמזכירו דבר (וראיתיה לזכור ברית עולם) אלא להיות הקשת נראית לפרקים ובלא זמן קבוע משום הגמים הקדמונים שהיא עליה האל (Iris) והרבו נה הנלים, והתורה מיהרה הענין מזה שיש בו קלקול ופגם והזק, ותקנה הדבר באופן שיהיה מועיל ולא חזיק. וכ"ל ג"כ כי קרוב הוא שהיו הקדמונים מנתשים ומעוננים בקשת לומר שהוא רחוק לדבר עתיד, לסיומה עליה האל, והתורה הרמיקה כל זה באמרה שאינה אלא סימן שלא יהיה עוד מובל, וכן מנאט המאורר הקדמון המעורר (Ilia. lib. 17. v. 847) לאחר כי הקשת סימן חלומה או פגרה, והנה התורה האלהית מוכזת הפגמים האלה באמרה כי הקשת זאת ברית שלום (קנת מזה מנאני אח"כ במעמרי). (טו) המים למבול: המים לא יתהפכו למבול, כעם כל היה ל..... כמו מהי למש, והי למש.

הַמִּים לַמָּבּוּל לְשַׁחַת כָּל-בָּשָׂר׃ (מז) וַהֲיִתָּה
הַקָּשָׁת בַּעֲנָן וּרְאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין
אֱלֹהִים וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל-בָּשָׂר אֲשֶׁר
עַל-הָאָרֶץ׃ (מ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ זֶאת
אוֹת-הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל-בָּשָׂר
אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ׃ שֶׁשׁ פ (מ) וַיְהִי בְּגִי-נֹחַ
הַיָּצְאִים מִן-הַתֶּבֶה שֶׁם וְחָם וַיִּפֹּת וְחָם הוּא
אָבִי כְנָעַן׃ (מא) שְׁלִישָׁה אֵלֶּה בְּנֵי-נֹחַ וּמֵאֵלֶּה
נִפְצָה כָּל-הָאָרֶץ׃ (ב) וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה
וַיֹּטַע כָּרֶם׃ (בא) וַיֵּשֶׁת מִן-הַיֵּין וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּנָל
בְּתוֹךְ אֶחָלָה׃ (בב) וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֵת
עֶרְוַת אָבִיו וַיִּגֵּד לְשְׁנֵי-אָחָיו בַּחוּץ׃ (בג) וַיִּקַּח
שֵׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֵלָה וַיְשִׁימוּ עַל-שִׁבְם
שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיַּכְסּוּ אֵת עֶרְוַת
אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא
רָאוּ׃ (כד) וַיִּיקֶן נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה

והיו לדם, כל' לא יהיו נשעור שיהיה מהם המבול. (מז) וראיתיה, הכוונה כשתראה
אותה אל תדאג שיבוא מבול, או אל תדאג שאל תרמח לשם דבר רע, אלא תהיה

da distruggere ogni carne. (16) L'arcobaleno sarà nelle nuvole, ed io lo vedrò per rammentare la promessa perpetua ch'è tra Dio ed ogni essere vivente, ogni carne ch'è sulla terra. (17) Iddio disse a Noè: È questo il segnale della promessa, che stabilisco tra me ed ogni carne ch'è sulla terra. (18) I figli di Noè usciti dall'arca erano: Scem, Hham, e Jèfeth; e Hham è il padre di Cànaan. (19) Questi tre sono i figli di Noè, e di questi la progenie si sparse per tutta la terra. (20) Noè, uomo agricolo, incominciò, e piantò una vigna. (21) E bevuto del vino, si ubbriacò, e si denudò entro la sua tenda. (22) Hham, padre di Cànaan, vide le vergogne di suo padre, e narrò la cosa ai due suoi fratelli al di fuori. (23) Scem e Jèfeth presero una coperta, e postala sulla schiena di amendue, camminarono a ritroso, e coprirono le vergogne del loro padre, tenendo il

בעיניכם כחות ברית ותמשנו שם אני בראותי אותה אזכור את בריתי. (יד) וירדו בני נח: אע"פ שהכירם כבר, חזר וזכירם מפני שהוא נא לספר מאורע שזכרו בו כלם; ופירש גם כן וס הוא אזי כנען, כי הוא עתיד להזכיר את כנען. (יז) שלשה אלה בני נח ומאלה וגו': הזכיר זה לרמז כי הנרבה והקלה של אלו היא מתיחסת לכל האומות אשר ילדו מהם. נפצת כל הארץ: מלינה הפוכה כמו למעלה (ב') אשר תרמוש האדמה, והכוונה כי מאלו נולדו האומות אשר נכסו בכל הארץ. נפצת: ענין הפזור כמלא הרבה בשרש פון, ומשם הפינס ה', ונ"ל כי פון ופנן שני שרשים בענין אחד, והיה כפלה כפעל מן הכפולים אלא שהוקל, כמו נבלה, שהוא במקום כבלה, יזמן במקום יזמו: וכיוצא בזה כפלו גוים (ישעיה ל"ג ג'); ומן השרש והבנין הזה כי נפץ העם (ש"א י"ג י"א) נשקל כסנ. (ב) ויחל נח וגו': הוא החל לנטוע כרמים, כי הראשונים נטעו גפן, והוא החל לנטוע גפנים רבים שורות שורות, הנקרא כרם, כי ברבותו ביין לא נטע הגפן כאשר האילנות ועצה כרם (רמ"ב), וענין למעלה ה' כ"ט; ואולי מש להזכיר זה, מפני שהיו הגוים עובדים אליל באקום שהיה אללם אלהי היין, ורצה הכתוב להודיע כי אדם היה כאשר האדם (תלמידי מוה"ר יהודה אריה אובסימו); או מפני שהיו המלרים אומרים שהיין המזלח השטן; ענין למטה מ' י"א (אח"מ); גם רצה ללמד הרעות הנמשכות מן היין, כי נח שהיה נדק חמים בכל אכזי דורו, נולדו לו תקלות על ידי השכרות. ויחל, הפעיל משרש חלל. (כב) וירא תם יונוגר: זה היה מטאו, שלא כסאו, אבל הגיד לאחיו דרך לעג; כי לולא שהיה מנמק באציו, היה משתתף עם שם ופת לכסותו וגם הם היו משתפים אותו עמהם, וכיון שהגיד ולא כסאו, אין זה אלא חלעג ומקלה אציו (תלמידי מוה"ר

לו בְּנוּ הַקֶּטֶן: (כה) וַיֹּאמֶר אַרְוֹר בְּנֵעַן עֶבֶד
 עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו: (כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה
 אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי בְנֵעַן עֶבֶד לָמוֹ: (כז) יָפֶת אֱלֹהִים
 לִיָּפֶת וַיִּשְׁכֵּן בְּאֶהֱלֵי־שָׁם וַיְהִי בְנֵעַן עֶבֶד לָמוֹ:
 (כח) וַיְחִי־נָח אַחֲרֵי הַמִּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
 וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: (כט) וַיְהִי כָל־יְמֵי־נֹחַ תִּשְׁעֵי מֵאוֹת
 שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: פ

חֶסֶד כֵּהן פֹּרֶטוֹ. (כה) וַיֹּאמֶר אַרְוֹר בְּנֵעַן: הַכוּונה לומר אַרְוֹר חֶסֶד, וְלֹא רָנָה
 לְהַזְכִּיר הַקֶּלֶלָה עַל בְּנוֹ, אֲלֹא עַל בֶּן בְּנוֹ (תַּלְמִידִי אֲלִיעֶזֶר אֲנִרְבַּס פֹּרֶטוֹ) וְהוּא "רַר יֵא"א
 מוֹסִיף כִּי אֲוִלִי כִנֵּעַן הִיָּה חֲנִיב לֹאֲבִיּוֹ יוֹתֵר מֵאַחֵר בְּנִי, לְהִיּוֹתוֹ בְּנוֹ הַזְעִיר, וְשֶׁאֲוִלִי
 ג"כ לֹא רָנָה שִׁיּוֹ כֹל בְּנֵי חֶסֶד, וְכֹל תּוֹלְדוֹתֵיהֶם בְּכָל־הַקֶּלֶלָה, וְלִכְךָ הַזְכִּיר כִנֵּעַן:
 עֶבֶד עֲבָדִים: הַפָּחוֹת שֶׁנַּעֲבָדִים, הַיּוֹתֵר רָאוּי לֵשֶׁם עֶבֶד כָּל־הַעֲבָדִים וְכַסֶּךָ שִׁיר
 הַעֲבָדִים הַנִּכְבָּד שֶׁנִּשְׁמָרִים הַיּוֹתֵר רָאוּי לְהַקְרִיא שִׁיר מִכָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְכֵן קִדַּשׁ קִדְשִׁים.

9

(א) וַאֲלֵה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וַיָּפֶת
 וַיּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֲרֵי הַמִּבּוּל: (ב) בְּנֵי יָפֶת
 גִּמְרִי וּמִגּוֹג וּמְדִי וַיֹּנָן וַתְּכַל וּמִשְׁךְ וַתִּירָם:

(א) וְאַלֶּה תּוֹלְדוֹת: הַבָּנִים שֶׁהוֹלְדוּ. וְהֵנָּה הַשְּׁמוֹת הַנּוֹכְרִים כֹּאֵן (וְכַמוֹ שֶׁהִעִירוּ
 גַּם קְלֶעֶרִיקוֹס וְרֹאז' וְאַחֲרֵיהֶם) רַבִּים שְׁמוֹת אֲמוֹת וְשֵׁם מֶחֶס ג"כ שֶׁהֵם לִי רִבִּים, כִּנֵּעַן
 לְחִים, עֲבָדִים, לְבָנִים, כְּפִתִּיּוֹם, וְהֵם שְׁמוֹת הַיָּחִים כִּנֵּעַן הַיְבוֹסִי, הַחֲמֹרִי, הַגִּרְגָּשִׁי
 וְלִפְיָכָּךְ א"ל לְפָרֶשׁ שֶׁהַכוּונה בְּפִרְשָׁהּ הַזֹּאת לְהַדְרִיעַ מִי הוֹלִיד פְּלוֹנִי וְפְלוֹנִי, אֲלֹא לְהַדְרִיעַ
 מִמֵּי יָלְדוֹ אֲמוֹת פְּלוֹנִית וְאֲמוֹת פְּלוֹנִית, חוץ מִכְּמִרְדֵּי שֶׁהוּא כּוֹכֵר כְּאִישׁ מִיּוֹדֵד, אֲלֹא

volto indietro, e le vergogne del loro padre non videro. (24) Svegliatosi Noè del suo vino, seppe ciò che gli fece il suo figlio minore. (25) E disse: Maladetto Cànaan! Infimo schiavo sia de' suoi fratelli. (26) Indi disse: Benedetto il Signore, Iddio di Scem! E sia Cànaan schiavo a loro. (27) Estenda Iddio i confini di Jèfeth, e risieda nelle tende di Scem; e sia Cànaan schiavo a loro. (28) Noè visse dopo il diluvio trecento e cinquanta anni. (29) Tutta la vita di Noè fu novecento e cinquanta anni, indi morì.

(כו) ברוך ה' אֱלֹהֵי שָׁם: הַכּוֹנֵן לִמּוֹר כִּי ה' יִהְיֶה אֱלֹהֵי אֶם וַיִּהְיֶה נִעְזָרוּ תַּחֲמִיד, חוּ צִרְכָּה שְׁלֵן לַמַּעֲלָה מִמֶּנָּה; וְהֶאֱחָל וְהִזְכִּיר אֶת הָאֵם אֲחֵר צִרְךָ: עֶבֶד לָמוֹ: לֵאמֹר שְׂאֵחַר לַמַּעֲלָה. (כו) יִפְתָּ: הַפְעִיל מִן פָּתָה וְהָאֵן אֲרֻמִּית, תַּרְגּוּם שֶׁל יִרְמְיָהוּ. וְהַלְלוּ שְׂאֵחַר יִיכַטְלִמוּ נִבְ"ת אֲחֵר כִּי מִזֶּה שָׂרָא פָּתָה) וַעֲנִין הַרְחַבְתָּ גְבוּל מִשְׁאֵל לְהִירוֹת כָּל מִינֵי הַנִּלְחָם כְּמוֹ אֵם צִרְךָ תִּצְרַכְנִי וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי (ד"ה א' ד' י"). כִּי יִרְמְיָהוּ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ (דְּבָרִים י"ז כ') וַעֲנִין אֵם פִּירוּשׁ רַש"י וּפִירוּשׁ, וְכֵן כִּי עָתָה הַרְחִיב ה' לָנוּ (לַמַּעֲלָה כ"ו כ"ג): וַיִּשְׁכֵּן בְּאַחֲרֵי שָׁם: הָאֱלֹהִים הַנּוֹכַח, כְּלִי תַּהִיָּה הַשְׁמַנְתּוֹ עָלָיו: וְדַעַת Bochart וְאַחֲרָיו כִּי יִפְתָּ יִשְׁכֵּן בְּאַחֲרֵי שָׁם, וְהַכּוֹנֵן כִּי בְנֵי יִפְתָּ בְּתֵן הַיּוֹנִים וְהַרְחִיב עֲתִידִים לִכְבוֹשׁ מַמְלָכוֹת בְּנֵי שָׁם שֶׁהֵם בְּאַחֲרֵי; אֲךָ לִפִּי אֵם תַּהִיָּה זֶה קֶלֶס לָאֵם וּסְפּוֹר זֶה נִכְתָּב בְּתוֹרָה לְהַרְחִיק אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַת הַכְּנַעֲנִים שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֵם לְהַחֲשֵׁב בְּאַרְנֶם, וְהִיוּ דְרִכֵּיכֶם מְקוֹלְקָלִים וְהִיוּ דְרִיכֵם לְהַתְרַק מֵהֶם.

X.

(1) Questa è la discendenza dei figli di Noè: Scem, Hham, e Jèfeth, ai quali nacquero figliuoli dopo il diluvio. (2) I figli di Jèfeth sono: Gòmer, Magòg, Madai, Javàn, Tuvàl, Mèscech
שָׁם הָאֵל לֹא נֹכַח כֹּאֵן אֱלֹהִים ע"ש שֶׁהִיא רֹאשׁ אֲחֵרָה וּמַמְלָכָה: וְאַחֲרָיו לֹא כָדַע מִזֶּה הִיָּה קִבְלָתָהּ הָאֲחֵרָה בְּעִנְיָנֵי הָאֵלֶּה, וְזֶה הִיוּ אֲחֻזּוֹתֶיהָ הַנִּשְׁחָתוֹת, וְלֹא נִבְּנִין תַּעֲלֵת סְפּוֹר הַתּוֹלְדוֹת הָאֵלֶּה כָּל פְּרֻטֵּיהֶם: אֲחֵנִס יִדְעֻנוּ כִּי רַבִּים בִּין הַקְּדֻמוֹנִים הִיוּ אֲחֵרִים כִּי אֲנֻחִיָּהם גְּבוּלוֹ מִן אֲחֵרָתָם בְּמַעֲשֵׂה נֶם שֶׁל אֱלִיל פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, אוֹ שֶׁנִּלְדוּ מִן הָאֱלִילִים עֲלֵמִים; וְהֵנָּה כּוֹחַת הַתּוֹרָה כֹּאֵן לְהַכְזִיז הַהִנְלִים הַהֵם, וּלְקַבֵּץ הָאֲחֻזָּה הַשְּׂרָה כִּי כָלְנוּ בְנֵי אִישׁ אֶחָד אֲחֵנִס, וְכָלְנוּ מַעֲשֵׂה אֶל אֶחָד. (ב) גְּבוּר: אֲחֵרִים שֶׁהִיא אֲחֵרָה הַנִּקְרָאת בְּיָדֵי קִדְמִים Cimmerii, יוֹנִי Chersonesus Taurica, וְהַעֲרִיבִים קוֹרְאִים לָהֶם צִלְחָף אֲחִיָּתִי קָרֶם, וְזֶה Crimea, וְקוֹרְאִים בְּתַר אֶלְקָרֶם לִים הַשְּׂמֹר: וְהֵם הֵם נֹכַח בִּיחֻק' (ל"ו) עִם גֹּג וּמִגֹּג: מִגֹּג: אֲחֵרִים (וְכֵן פְּלִאחִים) שֶׁהֵם Sciti, וַעֲנִין:

(ג) וּבְנֵי גִמְרֵם אֲשַׁכְנֶנּוּ וְרִיפַת וְתַגְרֵמָה: (ה) וּבְנֵי
 יוֹן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ בְּתִים וְרֹדְנִים: (ה) מְאֻלָּה
 נִפְרְדּוּ אֵי הַנְּוִים בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹ
 לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיָהֶם: (ו) וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם
 וּפּוּט וּכְנַעַן: (ו) וּבְנֵי כּוּשׁ סִבְא וְחִוִּילָה וְסִבְתָּה

ניחזקאל ל"ח ול"ט: ובני כבורי ע"ה אומר כי חולי שם מנג בשאר עוד היום בשם הסר
 Media. יון: ידוע, וכן שם אומה או משפחה ממספקות. היונים
 נקראו Jones. תובל ומשך: אומרים שהם העמים הנקראים בימי קדם Tibareni
 et Moschi והיו שְׁכֵנִים, ומושבם בארץ הנקראת כהיום Georgia. ומלאנו בניהזקאל
 (כ"ז י"ג) יון תובל משך וזכרו ג"כ בניהזקאל אלל גוג: תירס: אומרים שהיא Thracia.
 ובני כבורי ע"ה אומר כי תירס (Thyras) הוא שם הנהר Dnieper בלשון רומי ויתכן
 שכן נקראו מתחלה העמים הנפוכים השוכנים אלל, ולפי זה יתיישב יותר היות תירס
 נזכר אלל משך. (ג) אשכנז: לא נזכר אלל צירמיה (כ"א כ"ז) מחלכות אררט מני
 ואשכנז, ונראה שהיא אומה בארמיניאה (שם נגזר מן מני הנזכר ג"כ לדעת קצת
 בתהלים (מ"ה ט') מן היכלי שן מני שמחוק, ונגד הנגינה, אך כתרנומו מארע מני),
 ובני ע"ה אומר שהיא אומת Asuciandae או אומת Ascantii שהזכיר פליניאוס (ספר
 ו' פרק ז') בסביבות ים Maeotis. ריפת: לא נודע, והקרבן שם הוא בארמיניאה
 או קרוב לה, ויש אומרים שהם ההרים הנקראים אלל הקדמונים Rhiphei ובני ע"ה
 אומר כי הם היושבים אלל הנהר והנהר Nyphates שהזכירו הקדמונים בין ארץ ארס
 נהרים וארמיניאה, והנהר הוא נקרא עכשיו Curdo, בארץ Curdistan. וב"ד
 כתוב דיפת גדל"ת: תוגרמה: נזכר בניהזקאל (כ"ז י"ד ול"ח ו') ואכשי ארמיניאה
 קוראים עולם בית נגורמי. (ד) אלישה: לדעת יוסף פלאויוס הם Aeoles, ולדעת
 נוארט היא Elis, ולדעת מיכאלעליס וראז' היא Hellas, שחיהן בארץ יון, ונזכר שם
 זה בניהזקאל כ"ז ז', ובני אומר שהיא Cilicia בארמינה הקטנה, וכן רבנו סעדיה חרגס
 אלמנינה, שהיא עיר בגליניאה: תרשיש: אומרים שהיא ספאניאה, ותרשיש שם
 עיר Tartessus שהיתה כחל (portus) מפורסם בימי קדם ושם זה נזכר הרבה במקרא;
 אלל כאן נראה שהכוונה כדעת אחרים שאומרים שהיא Tarsus בארמינה הקטנה.
 בתים: דעת ראז' תעז' שהיא Cyprus: ובספר השמונים כתוב כי אלכסנדר נא

e Tiràs. (3) I figli di Gòmer: Ashkenàz, Rifàth e Togarmà. (4) I figli di Javàn: Eliscià, Tarscish, Kittim e Dodanim. (5) Da questi si diramarono le genti transmarine [europee] nei loro paesi, ciascheduna avente la sua lingua, divise nelle loro famiglie, componenti le loro nazioni. (6) I figli poi di Hham sono: Cush, Misraim, Put e Cànaan. (7) I figli di Cush: Sevà, Hhavià, Savtā, Raamà, e Savtechà; e i figli di Raamà: Scevā

מֵאֲרָץ כְּתִים, וְכִי אַחֵר זָמַן כָּלָלוּ בָשָׁם זֶה גַּם שָׂאֵר אֲרָצוֹת יוֹן. וְרוֹדִיִּים: בְּדָ"ה וּבְסַפֵּר
 כְּתוּמִים וּבְחֶרְטוֹם אֲלֶכְסַנְדְּרִי כְּתוּב רֹדִיִּים בְּרִי"ג Rodii וְאֵם הוּא בְּדִלְתָא אֲחֻמִּים שְׂהוּ
 Dodona בְּאֵרֶץ יוֹן. וְדַעֲתִי כוּטָה לִמּוֹר כִּי לֹא דֹדִיִּים וְלֹא רֹדִיִּים הוּא וְעַקֵּר הַשֵּׁם
 הַזֶּה אֵינוֹ אֵלָּא דֹדִיִּים, (כְּמוֹ שְׂהוּא בְּחֶרְטוֹם יְרוּשָׁלַיִם הַמִּיּוֹחַס לְיוֹנָתָן), וְלִסְקָל עַל הַלֶּשֶׁן הוּא
 אֲחֻמִּים דֹּדִיִּים אִוּ רֹדִיִּים, (וְכִיּוֹלָא זֶה לְדַעֲתִי מִן וְכֶן עַקֵּרִם מִנֶּכֶן (Menfi), וְכֵן
 דְּעוֹלָא וְרַעוֹלָא עַקֵּרִם דְּרַעוֹלָא); וְהִנֵּה Dardania הִיא מְדִינַת Troja. הִיא אֶחָד מֵהַדְּנִירִים
 אֲגַבְּ מִזְבֵּי הַחֶמֶס גְּעֻזֵּנְכִיּוֹם ע"ה, כִּי בְּסַפֵּרוֹ Thesaurus עֵרֶךְ דָּן (עֲמֻדָּה 322) כְּתוּב
 כִּי לְדַעֲתִי הַסֵּמֶת הַכָּתוּב הוּא רֹדִיִּים בְּרִי"ג וְהֵם Rhodii, וְאַחֵר שְׂכַדְפָּס יִשְׁעִיָּה אֶל רֹאשׁ
 עִם הַעֲרֻמִּי בְּרֵאשֵׁי, וְהֵם (עֲמֻדָּה 11) כְּתוּבָה מִמַּשְׁבְּתִי זֹאת, אִו גְּעֻזֵּנְכִיּוֹם בְּסַפֵּרוֹ
 Monumenta phoenicia עֲמֻדָּה 432 כְּתוּב כִּי אֵין סַפֵּק אֵלָּלוּ כִּי הַכּוּנָה עַל הַדֹּדִיִּים
 אֲנָשֵׁי טוּרִים. (וְהִ) מֵאֲלָה נִפְרְדוּ אֲרֵי הָעוֹלָם: אַחֵר זֶה אֵלָּל בְּנֵי יִפְתָּ, מִפְּנֵי שְׂהוּ
 זִרִים וּבְלֵתִי יְדוּעִים לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִזְבֵּי חֵם וְהֵם, וְהַדְּעִי כֹאן כִּי הֵם הַיּוֹשְׁבִים בְּאִירֹפָא
 מַעֲבֵר לִים, הִנֵּה לְדַעֲתִי טַעַם אֵי הָגִים, כִּי אֵם אִי מוֹרֶה מִחַם שְׂתַחֵךְ הֵם, אִו שַׁעַל
 שַׁתָּ הֵם; וְהִינוּ אֵם אֵיִים אֲגוּר הַרְבֵּה לְהוֹרֹת עַל הָאֲרָצוֹת הַרְחוקוֹת אֲשֶׁר מַעֲבֵר לִים,
 כְּמוֹ וְהִגִּדוּ בְּאֵיִים מִמֶּרְקָ (יִרְמִיָּה ל"א י'), שְׂמַעוּ אֵיִים אֵלֵי וְהַקְשִׁיבוּ לְאֲחִים מִמֶּרְקָ
 (יִשְׁעִיָּה מ"ט א'), תִּרְשֵׁשׁ פֹּל וְלֹד מוֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוֹבֵל וְיוֹן הָאֵיִים הַרְחוקִים (שֵׁם ס' י"ט)
 (וְעֵינִן ס' מִחֻקֵּי אֶרֶץ צֶדֶק אִי) וְאֵי הָגִים הוּא כְּמוֹ גּוֹי הָאֵיִים, כְּמוֹ יִרְק עֵשֶׂב וְהֵם
 הַמֶּרֶב: לְמַשְׁפְּחוֹתָם בְּגוֹיִם: לְמַשְׁפְּחוֹתָם אֲשֶׁר בְּגוֹיֵהֶם, כִּי כָל גּוֹי כֹּלֵל מִשְׁפְּחוֹת
 וּבְנֵיִים שׁוֹנִים; אִו בְּגוֹיֵהֶם עֵינֵינוּ בְּאֲרָצוֹת מוֹשְׁבָם; כִּי אֵם גּוֹי בְּגוֹר מִן גּוֹי, וְעַקֵּר הוֹרָאֵתוֹ
 מִחַם מִיוֹשֵׁב, עֵינִן בְּה"ע תִּק"פ עֲמֻדָּה קע"ד. (ו) בּוֹשׁ: הִיא (לְדַעֲתִי בְּנֵי) אֶרֶץ הַבְּקָרָת
 אֵלֵל הַקְדֻמוֹנִים Meroe, וְהִיא בֵּין מִזְרִים וּבֵין Abyssinia, וְהִיא בְּאֵרֶץ הַבְּקָרָת עֵתָה
 Nubia. פְּלוֹט: אֲחֻמִּים הִיא Lybia. (ו) סַבְא: כּוֹכַבִּית בִּישְׁעִיָּה (מ"ג ג') נִחְתִּי כְּפֶרֶךְ
 מִזְרִים כּוֹשׁ וּסְבָא מִחֻקֵּי וְכֵן (שֵׁם מ"ה י"ד) יִגִּיעַ מִזְרִים וּסְבָא כּוֹשׁ וּסְבָאִים אֲנָשֵׁי מִדֶּה,
 וּבְתַהֲלִים (ע"כ י') מִלְכֵי שְׂבָא וּסְבָא, וְהִיא לְדַעֲתִי בְּנֵי ע"ה Abyssinia: חוֹיִלָּה: לְדַעֲתִי
 ר"ס גֶּאֻזִּן גְּעֻזֵּנְכִיּוֹם הִיא Zeila לְדִרְסוֹ Bab-el-Mandeb. סְבִרְתָּה: בְּחֶרְטוֹם יְרוּשָׁלַיִם
 הַמִּיּוֹחַס לְיוֹנָתָן סְמִדְאִי וְהֵם לְדַעֲתִי גֵּזוֹ Sembriti, וּבְאֲרָצָם יֵשׁ עִיר שְׂמָה Sabat עַל
 שַׁתָּ יֵם סוּף. רַעֲמָה: בְּיִזְקָאֵל (כ"ו כ"ג) רֹכֵלִי שְׂבָא וְרַעֲמָה הֵמָּה רִכְלֵךְ בְּרֵאשֵׁי כָל

וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וְדָדָן: (ח)
 וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחָל לְהָיוֹת גִּבּוֹר
 בָּאָרֶץ: (ט) הוּא־הָיָה גִבּוֹר־צִיד לִפְנֵי יְהוָה
 עַל־כֵּן יֵאמָר בְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד לִפְנֵי יְהוָה:
 (י) וְתָהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכָל אֶרֶץ וְאַכֵּר
 וּבְלָנָה בָּאָרֶץ שִׁנְעֵר: (יא) מִן־הָאָרֶץ הַהִוא
 יֵצֵא אֲשׁוּר וַיְבִן אֶת־נִינֻוֹה וְאֶת־רַחֲבֹת עִיר
 וְאֶת־כַּלַּח: (יב) וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינֻוֹה וּבֵין כַּלַּח

נשם ונכל אבן יקרה חסד, אומרים שהיא Reama נערב העזרבת, והיא רבת מספר.
 סבתכא: בתרגום המיוחס ליוכתן מתורגם זנגא, והזכיר גם אבן אלפרג בין בני חס,
 ויוזנים בארץ Zanguebar. שבא: נזכר גם למטה (פסוק כ"ח בין בני יקטן, ויש עוד
 שבה אחר מבני קטורס (למטה כ"ה ג'), ויש מקומות שונים נערב המזכרת הנקראים
 Saba. דן: אומרים שהיא Daden, עיר אלל Golfo Persico, ולא רחוקה מים הודו
 ונזכרת ביהזקאל (כ"ז ט"ו), ויש עוד דדן מבני קטורס. (ח) לדרות גבור בארץ:
 להיות מפורסם בגבורתו, וע"כ הביא בני אלס תחת מחשלתו, ודעת Petavius כי נמרוד
 הוא Belus המלך הראשון לאשור, וקרונו הדבר שלכך נזכר כאן, מפני שעשו אותו
 ע"ז; ומלאכו ארץ אשור נקראת (מיכה ה' ה') ארץ נמרוד, גם מוגל נבל נקרא עד
 היום על שם נמרוד ברו נמרוד, ובאותו מוגל אז היכל היה עקר ענדות נל: ויש
 אומרים, שנקרא נמרוד על שהמריד את העולם נק"נה, ואמנם אין כראה מספור
 התורה שעשה ע"ז נמיו, רק שעשה לו מלוכה ניד חזקה, ואולי העמים שהיו תחת
 ידו קראו לו כל כלי בעל ואדון, ואשר לא היו תחת ידו קראוהו מורד (ויש אומרים כי
 נמרוד נזכר מן נמר). ולהיות נל ע"ז מפורסמת מאד, הדיעה התורה שלא היה אלא
 גבור ניד: (ט) הוא הריה גבור ציד: ידוע כי נמיו קדם סיו חיות השדה פושטות
 בארץ למיעוט היישוב, והיו הגבורים הורגי חיות כבדים מאד לרוב תועלתם, כגון
 הירקולים ואחרים. גבור ציד: גבור סמוך וניד שם דבר, כמו גבורי מלחמה, ואנשי
 אמת: לפני ח': נכל העולם, שגם האל לא היה רואה בארץ גבור ניד מחכו (רמ"ב):

e Dedàn. (8) Cush generò Nimròd. Questi incominciò ad essere valoroso [conquistatore] nella terra. (9) Egli fu valoroso cacciatore innanzi al Signore [cioè senza l'eguale]; ond'è che si dice [per esaltare qualche prode guerriero]: simile a Nimròd, valoroso cacciatore innanzi al Signore. (10) Il principio del suo regno fu Babel, ed Erech, e Accàd, e Calnè, nel paese di Scinaàr. (11) Da quel paese passò in Assiria e fabbricò Ninive, e Rehhoùth-Ir, e Kelahh. (12) E Ressen, tra Ninive e

על בן אומר: כך היה משל המלך כשחזר חזרה להלל את גבורתו היו אומרים דרך
 נוחם שהוא כנעני. (י) וחרו ראשית ממלכתו וגו': נראה שהוא בנה את
 הערים האלה כמו שאמר אח"כ שנה את כיבוש וכו': ארץ: תרגום ירושלמי והירושמי
 וחר אפרים סורי אומרים שהיא Edessa נאמר כהרם, וראו' וגו' נוטים לדעת
 Salmasius ובושארט האומרים שהיא Areca נארץ בבל, ומהעיר הזאת אומרים שהם
 הסוכרים בעורא (ד' ט') בשם ארכימא. אבר: ראו' וגו' נוטים לדבר קלעריקום שהיא
 עיר Sacada שהזכיר תלמי (Ptolemaeus) ואמר שהיא מעט למטה מבינוה, קדם גישסך
 כהר ליקום לתוך חקל בלנח: לדעת Quatremère היא עיר Kolwan הרחוקה מזה
 ימים מנבל. שער: הארץ שבנינו בבל, ולא נדע עד היכן נמשכה. (יא) מן הארץ
 והוא יצא אשור: הכון בדברי רמ"ב ולפניו התרגום המיוחס ליונתן ואחריו בושארט,
 קלעריקום ורמ"ב ומה"ש כי נמרד יצא משם והלך לאשור. וארץ אשור היתה נקראת
 בפרט מדינת Adyabene (Plinius, 5. 12.) אשר בה עיר בינוה, ולפעמים נכללו בשם
 אשור כל ארצות מעלכת מלכי אשור, ולפעמים נקראה מלכות בבל אשור, כשנפלה
 מלכות אשור ביד מלכי בבל, וכשנפלה בבל ביד פרס ומדי נקרא דריוש מלך פרס בשם
 מלך אשור (עורא ו' כ"ב). גינור: היא עתה נחרבת, ואנלה עתה עיר Mosul, היא
 קרוב לה כפר הנקרא Nunia. אבל מה שרנה מה"ש להסתייע מתרגום אנקלוס אינו
 אלא טעות, כי ה"ה בסוף תיבה במקום ל"מד בתחילתה אינה נוסגת בלשון ארמי;
 ותרגום אשורה (למטה כ"ה י"ח הוא לאתור, אבל אתוראם הוא שם הימים (אשורי)
 כמו בבלאה, פרסאה, מערבאה, וכן עד מה אשור תשכך. (במדבר כ"ד כ"ב) תרגמו
 אתוראה ישניך. רחובות עיר: כך היה שמה, והוסיפו מלת עיר, כי שם רחובות
 לא יראה מחמת שהוא שם עיר. ולדעת בני ע"ה כך עקר שמה, רחובות עיר, והוא שם
 הרמי (Sanecritico) לפיכך בא הסמוך אחר הסמוך, ומלת Ira עינה ארץ. יצא אשור,
 אל אשור, כמו בנאחי שער עלי קרת (איוב כ"ט ז'), ונא חזר אדר (במדבר ל"ד ד'),
 ונא נחל מרים (יהושע ט"ו ד') ונא יבנאל (שם שם י"א), ונא הירדן (שם י"ז ז'),
 ונא עין שמש (שם י"ח ז'), וכן בשרש בוא, ונא ירושלים (מלכים א' ג' ט"ו)
 ויבאו בבל (מלכים ב' כ"ה ז'), חולתם רבים. (יב) רסן: איננה ידועה, וחר אפרים

הוא העיר הגדלה: (יג) ומצרים ילד את-
 לודים ואת-ענמים ואת-להבים ואת-נפתחים:
 (יד) ואת-פתרסים ואת-בסלחים אשר יצאו
 משם פלשתים ואת-כפתרים: ס (טו) וכנען
 ילד את-צידן בכרו ואת-חת: (טז) ואת-היבוסים
 ואת-האמורים ואת הגרגשי: (יז) ואת-החוי
 ואת-הערקי ואת-הסיני: (יח) ואת-הארורי
 ואת-הצמרי ואת-החמתי ואחר נפצו
 משפחות הכנעני: (יט) ויהי גבול הכנעני
 מצידן באכה גררה עד-עזה באכה סדמה
 ועמרה ואדמה וצבים עד-לשע: (כ) אלה
 בני-חם למשפחתם ללשונתם בארצותם
 בגויהם: ס (כא) ולשם ילד גם-הוא אבי-כל-

אחר כי יש נארכס נהרים בין כינוה ובין כלל עיר ששמה ריש עין, ואולי היה שחס
 מחלה רסן. כלל: לדעת Quatremère היא Karch נחל ארבעקר. (יג) את לודים וגו':
 שמות אומות בלתי ידועות היום, ואפשר שלא היו אלא משפחות מאומות מזרים. (יד)
 פתרוסים: יושני פתרוס (ישעיה י"א י"א, ירמיה מ"ד א' וט"ו), ואחרים שהיא
 Thebais. כסלודים: בלתי ידועים. אשר יצאו משם פלשתים: לפי הטעמים
 ינאזו פלשתים מפתרוסים ומכסלודים יחדו, לא מכסלודים לבדם, ועל כל פנים לא
 ינאזו מכסלודים לבדם, כי גם מכפתורים ינאזו, ככתוב את פלשתים שארית אי כפתור
 * (יט) ובנים ק'.

Kelakh. Quella [Ninive] è la grande città. (13) Misraim generò i Ludei, gli Anamei, i Lehavei e i Naftuhhei. (14) Come pure i Pathrussei, e i Casluhhei dai quali ebbero origine i Filistei; ed i Castorei. (15) Cànaan generò Sidòn suo primogenito, e Hheth. (16) I Jevussei, gli Emorei, ed i Ghirgascei. (17) Gli Hhivei, gli Arkei, ed i Sinei. (18) Gli Arvadei, i Semarei, e gli Hhamathei. Poscia le famiglie dei Cananei si diffusero [per altre contrade]. (19) Il territorio dei Cananei fu da Sidòn andando verso Gheràr, sino a Gaza; e andando verso Sodoma, Gomorra, Adma e Sevoim, sino a Lescia. (20) Questi sono i figli di Hham, divisi in varie famiglie e linguaggi, terre e nazioni. (21) Scem ebbe anch'egli [numerosa] discendenza; egli, che fu il progenitore di tutti i [cosiddetti] transfluviani [popoli di là dell'Eufrate]; egli che del fratel maggiore, Jèfeth, fu [il con-

(יחמי"ז ד'), ופלשתים מכפתור (עמוס ט' ז') וכתוב והעמים היושבים במחריים עד עזה כפתורים היושבים מכפתור השמידים ושבו מחתם (דברים ב' כ"ג), ומן הפסוק האחרון הזה נראה כי לא כל הפלשתים, אלא קצתם, יצאו מכפתור, ושאריתם יתכן שהם מן הכפרים והכפולמים. ואת כפתורים: גם את אלה ילד מרים. והנה רנה הק"נה להודיע לישראל כי הפלשתים שהיו הם הולכים לשכון אצלם הם מבני מרים, כדי שיתחקו מהם ומדרכיהם, כי אין ספק שהיו ישראל שנימי משה שונאים את המזרים שהשתעבדו בהם, כפתור נראה כדעת געז' שהיא Creta. פלשתים: פלג בלשון איטיאופיה ענינו גלגל מארצו. (מז) צידון: שם עיר ידועה. ואת חת: יושני חנן. (מז) היבוס: יושני ירושלים. (יח) ואת הערקי ואת הסיני: שם משפחות מבני כנען, והיירונימוס אומר כי בימי היו בל"י חרבות עיר נקראת Sin, וכן Arca אחרים שהוא שם עיר אצל הלכנון, והיא עתה חרבה. (יח) הארודי: כוזר ניוקחאל (כ"ז ח') יושני גידון וארור ואחרים שהיא אי בפיניליה, נקראת עכשו Ruad o Rovada. הצמרי: Shaw ראה אצל חרבות Arca חרבות עיר גדולה הנקראת Sumra. החמתי: עיר חמת במלאת עד היום נאדם, אצל כהר Orontes והיונים קראו לה Epiphania. ואחר נפוצו משפחות הכנעני: כתרבו ונחישבו בארצות אחרות, ובראין דברי נח"ה כי מה שכתוב אח"כ והיו גבול הכנעני מלדון וגו' הם גבולי כנען בימי קדם, אצל בימי משה כבר נפלו משפחותם וכתפשו הרבה והאלה לגבוליהם האלה, כפי מה שכתבנו גבולות ארץ כנען בפרשת מסעי. (יט) באבה: הכ"ף לכנוי, כאדם מדבר עם חבירו (ר"ש ור"ק), וענין המליצה הזאת כענין דרך או מזל. לשע: אחרים שהיא Callirhoe שהיה בה מעין מים חמים ההולכים בים המלח. (כ) בגוריהם: עיין למעלה י' ה'. (כא) ולשם ילד גם הוא: אחר לשון זה בשם לפי שהזכירו באחרונה

בְּנֵי-עֵבֶר אָחִי יִפֶּת הַגָּדוֹל: (כב) בְּנֵי שָׁם עֵילָם
 וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם: (כג) וּבְנֵי אָרַם
 עוּז וְחוּל וְגֵתֵר וּמֹשֶׁ: (כד) וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד
 אֶת-שֵׁלַח וְשֵׁלַח יָלַד אֶת-עֵבֶר (כה) וְלִעֵבֶר
 יָלַד שְׁנֵי בָנִים שָׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בִימֵי
 נַפְלִגָה הָאָרֶץ וְשָׁם אָחִיו יֶקֶטָן: (כו) וַיִּקְטֵן יָלַד
 אֶת-אַלְמוֹדָד וְאֶת-שֵׁלֶף וְאֶת-חֲצַרְמוֹת וְאֶת-

(רמ"ב) כדי שלא יחשב שלא היה נכבד כאחיו, או שלא היה מרובה באכלוסין כמוהם.
 ולפי שאחר אותו הוסף בשמו כי הוא אחי כל בני עבר תו': אבי כל בני עבר:
 הנכון כדעת ר"ז ורמ"ב וקלעריקום וראו' תעז' שהעם אכזי עבר הנהר, כלו
 השוכנים למזרחו של פרת, כמעט בעבר הנהר ישבו אבותיהם מעולם תרח אחי אברהם
 (יהושע כ"ד ב'), ועבו אשור ועבו עבר (במדבר כ"ד כ"ד), בעברי נהר נמלך אשור
 (ישעיה ז' כ') והם אכזי אשור ובבל ואכזי ארם נהרם, שהיו גרים ענמים וממלכות
 גדולות. ואברהם שנה מארם נקרא העברי (למטה י"ד י"ג) וכשתרבה זרעו נקראו בני
 המשפחה כלם עברים; ואם אולי גם אחריהם נאלו מהארצות ההן לארץ כנען והולידו גם
 בנים, לא נקראו עברים כי התערבו עם גוי הארץ, ולא נשארו אחיהם נבדלת כמו
 שנשארו בני ישראל. והדבר מוכן מאליה כי השמות האלה עבר הנהר ועברים נולדו
 בארץ כנען אשר היא עבר המערבי לנהר פרת, והעמים היושבים בעבר המזרחי
 עקר שמם היה ארמים אשורים בבלים, לא עברים, ורק כשהיה אחד מהם יולד מארצו
 ועובר את הנהר היו הכנענים קוראים לו עברי; וכן ארצות ארם נהרם ואשור היו
 נקראות רק בארץ כנען בשם עבר הנהר, וכן מה שכתוב כאן אחי כל בני עבר הוא
 לפי מה שנקראו הארצות ההן בפי אכזי כנען ואח"כ בפי בני ישראל המדברים שפת
 כנען. והבין מה בעורא ונחמיה מצינו ארץ ישראל וסביבותיה נקראות עבר הנהר או
 עבר נהרא, כי כן היו מעבר לנהר ליושבי אשור ובבל. וכן בפסוק כי הוא רחב בכל
 עבר הנהר (מלכים א' ה' ד') הכונה על א"י והממלכות אשר סביבותיה, חם מפני
 כי ס' מלכים שנידכו (שהוא קצור מס' ד"ה למלכי יהודה וישראל שנאבד) נעשה בגלות
 בבל (אדר תר"כא). ארץ יפת הגדול: הגדול כנו ליפת, והנה כבר ידענו כי שם

degno] fratello. (22) I figli di Scem sono: Elàm, Asciùr, Arpachsciàd, Lud, e Aràm. (23) I figli di Aràm: Uss, Hhul, Ghèther, e Mash. (24) Arpachsciàd generò Scelahh, e Scelahh generò Ever. (25) Ad Ever nacquero due figli, dei quali uno ebbe nome Pèleg, perchè ai suoi giorni si divise la terra [fu la divisione delle lingue e delle genti]; ed il suo fratello ebbe nome Joctàn. (26) Joctàn generò Almodàd, Scèlef, Hhassarma-

יפת אחים, והנכון כפי ר"י כי כאן הכוונה במלת אח, כמו שמעון ולי אחים למטה מ"ט ה', אח הייתי לתנים (איוב ל' כ"ט), אח הוא לבעל משפחת (משלי י"ט ט'), והטעם שהיה כבוד כיפת שהיה הגדול; וכל זה אחכם להבנות את הם שילאו מחנו מנרים וכנען. (כב) עילם: היא Elimais, והעם הנקרא Elimeai, והיה מושבם בין חדי ובין Susiana, ושם הארץ ההיא Khusistan: ארפכשד: זה שם אדם, כי נזכרו תולדותיו למטה, אך על שמו נקראה אחת ממדינות אשר Artopachitis, קרוב לארמניה. לוד: יש אומרים שהיא Lydia נאזיאה הקטנה, ולדעת Rosellini הוא שם למלך נאזיאה אשר מעבר להרי Taurus. ארם: שמי ארנות נקראו כן, האחת היא Syria, והיא ארם דמשק, והיו בה בימי דוד ממלכות שונות, ארם טובה, ארם בית רחם, ארם מעבה, וממח; והשנית היא ארם נהרים או פדן ארם, Mesopotamia שכן פרת ומדקל. (כג) עוץ: דעת בושארט (ואחריו בעל מקרא ארץ) שהיא קרוב למדסק, ושמה Guta. דעת ראז' וגעז' שהיא Ausitis בצפונה של ערב המדברית (deserta) לזכר נבל והיא מקומו של איוב, ובזמן גלות נבל פשטו בני אדום והגיעו עד שם (איהם ד' כ"א). חול: אומרים שהיא בארם, ונקראת עד היום ארץ אלחול"ה, חלל יי מרום. גתר: לא נודע. מש: אומרים שהם אנשי ההר Masius לנפון עיר נביזין (Nisibis). (כד) עבר: דעת ראז' וגעז' כי היהם קראו לו שם זה, על שם שמנו ילדו העברים; ואני אומר כי מעולם לא מלאנו שיהיו ישראל מיתסים עצמם לעבר, אלא לאברהם ליחזק ויעקב, והנכון בטעם שם עברים מה שכתבתי למעלה (כ"א), וטעם שם עבר לאיש זה לא ידענוהו. (כה) נפלגה הארץ: כתגלגלו הלאזכות. יקמן: הוא נזכר עדיין חלל הערביים יושני Iemen, והם מיתסים לו. (כו) את אלמווד: דעת געז' כי הוא Morad שלפי דברי הערביים נספור יתוסיהם הם מנוע יקמן, ויש משפחה משפחות הערביים יושני Iemen הנקראת על שמו בני מראד; והנה מלבד חלוקה"ל ב"ר"ג, קשה לי בזה שיהיה סימן הידיעה (אל צערי כה"א הידיעה בעברי) בשם אדם, והנכון שאותיות אל גם הם מן הארש, ושלין כאן טעות בכתיבת השם, ואנחנו לא נדע מי הם יולאי אלמווד, כאשר לא נדע כמה אומות אחרות שלף: תלמי הזכיר אומה בערב הנקראת Salapeni. הצרמות: שם מחו בערב נקרא Hadramant, והיא ארץ מור ולבנה. ירד: חלל תרמות כמלא הר הנקרא

יֵרֵחַ: (כז) וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אוּל וְאֶת־דִּקְלָה:
 (כח) וְאֶת־עוֹבֵל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא: (כט)
 וְאֶת־אוּפֶר וְאֶת־חִוִּילָה וְאֶת־יֹוֹבֵב כָּל־אֵלֶּה
 בְּנֵי יֶקֶטָן: (ל) וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשְׁא בְּאֶרֶץ
 סְפֶרָה הַר הַקָּדִים: (לא) אֵלֶּה בְנֵי־יֵשׁ
 לְמִשְׁפַּחְתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֵתָם לְגוֹיָהֶם:
 (לב) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם
 בְּגוֹיָהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחֵר
 הַמִּבּוּל: פ שְׁבִיעִי

הר הלננה (נבל אל קמר). (כז) הדורם ודקלה: לא נודעו. אוול: שם עיר גדולה
 ואם נערב המזכרת (Iemen) ושמה עתה שנגא, ועתה נמינו הוות שם נסם הוות
 המכס (Seetzen). (כח) עובל ואבימאל: לא נודעו. שבא עם מפורסם אצל
 הקדמונים נערב המזכרת (Sabaei) ונזכר הרבה במקרא. (כט) אופיר: שם מחוז
 בדרום ערב, והוא אופיר שהיו הולכות שם אניות שלמה, וכבר מלא Seetzen במדינת
 Oman אשר על יד ים אוקיאנוס עיר הנקראת El Ophir: וכני ע"ה מלא נס' Re-
 sellini אופיר נזכר בכלל הארצות שכבשו מלכי מנרים באניותיהם, וזה פועל לדעת
 Seetzen. וכבר רבו הדעות על מקום ארץ אופיר, וראו' הסכים שהיא זאת אשר

י"א

(א) וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שְׁפָה יְשֵׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים

(א) שפה אחת ודברים אחדים: דעת Vitringa וקלעריקוס שאין הכוונה
 אלא הסכמה וענה אחת, כענין פה אחד וקול אחד. אך מה שכתוב למטה אשר לא
 ישמעו איש שפת רעהו מוכיח שהענין כפשוטו שהיו כלם מדברים לשון אחת: דברים:

vet, e Jerahh. (27) Hadoràm, Usàl, Diclà. (28) Ovàl, Avimaèl, Scevà. (29) Ofir, Hhaviàl, Jovàv. Questi tutti sono i figli di Joctàn. (30) La loro sede fu da Mescià andando verso Sefar, nella regione montuosa (detta) orientale. (31) Questi sono i figli di Scem, divisi nelle loro famiglie, nei loro linguaggi, nelle loro terre e nazioni. (32) Queste sono le famiglie dei figli di Noè, secondo la loro genealogia, divise nelle loro nazioni; e da queste si divisero le nazioni nella terra dopo il diluvio.

נארץ ערב, וגעז' מסופק בין שתי סברות, האחת היא זאת, והשנית היא היות אופיר נארץ היו ולסברא הראשונה הסכימו מיכאעליס, Wolney, Niebuhr, Seetzen ואחרים, ולסברא השנית Relandus ואחרים, דעתנו שארע כי שתי אופיר הן, אחת נערב ואחת נהלו. והנה אע"פ שלא נמצא עתה זהב בנארץ ערב, געז' אומר שאין להכחיש המלאו שם בימי קדם, אחרי שחלנו ויתן לו מוצב שנה (תהלים ע"ב ט"ו), וכן העידו קצת מסופרי העמים, ובתוכם פליניאוס (VI 28 32), וסטרבון כתב כי עם שנה Sabaei) היו שוכנים אלל מחו אשר שם הזהב. גם אומר געז' כי יתר הסמורות שבו נאות לשמה מאופיר, יתכן שהיו נאות מהדו לאופיר, ואין ראייה אם אינן נמצאות נערב עממה. חויליה: אחרים שהיא ארץ נערב המבורכת, ונקראת עתה Chaulan. יובב: תלמי הזכיר אומה נקראת Iobabita, בין Oman ומזרחות. (ל) וירד מושבם וגו': נראין דברי מיכאעליס (שלא כדעת נה"ט) שהטעם ויהי מושבם הר הקדם, ממש נאכה ספרה. וכן היא ג"כ דעת ר"ש, שכתב (י"א ז') בנפעם מקדם שהיו יושבים שם כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם. משה: היא Misene ובתלמוד מישן, והיא על כהר פרת ממזרח לארץ ערב, וספ"ר אחרים שהיא הנקראת Tehama, והיא לנד ים סוף ונקלה מערבי לארץ ערב, וספר ענינו גבול ותחום. הר הקדם: ארץ הרים נקראת הר, כמו ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג' כ"ה) הר האמרי (שם א' ז'), וכן בעובדיה הר עשו, והנה אומר כי היה מושב בני יקטן נארץ הנקראת הר הקדם, כי כן רוב חלק ערב אשר ישנו בה בני יקטן היא ארץ הרים.

XI.

(1) La terra tutta aveva una sola favella, e le medesime

אין ענינו מלות, Wörter, כי לא נמצא בשום מקום דבר הנדפס על חמירות המלות, אלא להוראת דבור ומאמר, וכ"ל כי שפה כולל השרשים והגזרים עם הסכומים, ובנין הסגלים ובניניהם וחמניהם, הנדפס כולל שמושי השרשים להוראות מושאלות, והם

אֲחֵרִים: (ב) וַיְהִי בְּנִסְעֵם מִקְדָּם וַיִּמָּצְאוּ בְקָעָה
בְּאֶרֶץ שְׁנָעַר וַיָּשְׁבוּ שָׁם: (ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-
רֵעֵהוּ הֵבָה גִּלְבָּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה
וְתִהְיֶה לָהֶם הַלִּבְנָה לְאֹכֶן וְתַחֲמֹר הִיָּה לָהֶם
לְחֹמֶר: (ד) וַיֹּאמְרוּ הֵבָה נִבְנֶה-לָּנוּ עִיר
וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה-לָּנוּ שֵׁם פֶּן-
נָפוּץ עַל-פָּנֵי כָל-הָאָרֶץ: (ה) וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת
אֶת-הָעִיר וְאֶת-הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:
(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עָם אֶחָד וְשִׁפְהָ אַחַת
לְכָל־ם וְזֶה הֶחָלֶם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-יִבְצֹר
מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת: (ז) הֵבָה נִרְדָּה
וְנִבְלָה שָׁם שִׁפְתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ
שִׁפְת רֵעֵהוּ: (ח) וַיִּפֹּץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-

דרכי הדבור המתחדשים בכל מדינה ובכל דור, בלי שיסתנה הלשון, ואינם תלמים בחומר המלות, אבל במכוון בהן. חרה אפו לפי הלשון והשפה ענינו כחמסם חוטמו, ואח"כ הושאל להורות על הקצף והחמה. זה וכיוצא בו אע"פ שאיננו מחזיר שלם, הוא מה שנקרא כאן דברים, וסנה מה שחרגו מח"צמן רעדענטארטען הוא מוסכים עם מה שמרשתי, אבל המבאר ביאר כוונתו באופן אחר. ויוסף ירא אומר כי בשפה אחת הכוונה על שווי הלשון, ובדברים אחדים הכוונה על שווי הדברים כלומר שווי ההסתכמה והענין; וכל שאם היה הכתוב הזה כולל שני ענינים כגדלים כל כך זה מזה, היה ('') קצ' בו"ק.

espressioni. (2) Ora, movendo dall'oriente, trovarono una pianura nel paese di Scinaar ed abitarono ivi. (3) E dissero l'uno all'altro: Or via fabbrichiamo mattoni, e cuociamli. Il mattone servi loro di pietra, ed il bitume servi loro di malta. (4) Indi dissero: Or via, edificiamo una città, ed una torre, di cui la cima giunga al cielo, e ci faremo un nome [oppure: un monumento]; affinché non avvenga che ci spargiamo sulla faccia di tutta la terra. (5) Il Signore discese a vedere la città e la torre che gli uomini fabbricavano. (6) Il Signore disse: Ecco, essi formano un popol solo, ed hanno tutti un solo linguaggio, e questo è quanto incominciarono a fare. Ora non sarà loro difficile d' eseguire quanto penseranno di fare. (7) Or via discendiamo, e confondiamo ivi la loro favella, in guisa che non intendano l'uno il linguaggio dell'altro. (8) Il Signore li disperse di là sulla

לו לפרש יותר, ולפחות הי"ל והיו דבריהם אחדים, אבל ויהי כל הארץ שפה אחת
 ודברים אחדים, בלי פעל אחר שמפסיק ביניהם, מורה שהכוונה שני דברים קרובים
 זה לזה ובעין שמות נרדפים. (ב) מקדם: מארצות המזרח כלומר מהרי אררט שמה
 שם התבנה אחר המבול. (ג) נלכבה: פעל בגזר מן לכבה, ולכבה אולי מן לאבן, שעומד
 במקום אבן, ודוע לפי עדות הסופרים הקדמונים כי תחנות נבל היו של לבנים, והם
 מפני שאין שם הרים ואבנים והם שכתב ר"י טוילש אין עכינו tuiles אלא lavelle,
 חלה ידועה במדינות ויכיליאה ולומברדיאה ועיניה לבנה. ודחמר: הוא ἀσφαλτος
 מין Bitumen הנמצא לרוב בנבל, וכבר העירו סופרים קדמונים, כי הכתלים המדובקים
 בחמר הם חוקים יותר מן הברזל. (ד) וראשו בשמים: דרך הפלגה כמו ערים
 גדולות ונערות בשמים. ונעשה לנו שם: הבאים אחרינו יהללו אותנו על המעשה הגדול
 הזה, או העיר עם המגדל הם עצמם שם, כלומר דבר מזוין ומפורסם (Monumento),
 ואולי ככה יעשה דוד שם נשנו מהכתו את ארם (שמואל ב' ט' י"ג), ואולי ככה וקצרו
 כל עם הארץ והיה להם לשם (יחזקאל ל"ט י"ג) קצורת החן גו' מהיה דבר מזוין
 ומפורסם. פן נפוץ וגו': דבק עם כננה לנו עיר ומגדל, כי העיר והמגדל יהיו להם
 למרכיב, אליו יתקבצו, ולא יתפזרו על פני כל הארץ. (ו) הן עם אחד: הכה הם
 עם אחד ומכנה אחת בעלי ענה אחת. יצמו. עתיד משרש זמם, והיה משפטו יצמו,
 אלא שהוקל כמו ונבלה. (ז) ונבלח: משרש נבל, והיה משפטו ונבלה, אלא שהוקל,

פָּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לְבִנֹּת הָעִיר: (מ) עַל־
בֶּן קָנָא שָׁמָּה בְּכָל כִּי־שָׁם בָּלָל יְהוָה שִׁפְתָּה
כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיעַם יְהוָה עַל־פָּנֵי כָל־
הָאָרֶץ: פ (נ) אֱלֹה תוֹלְדָת שֵׁם שֵׁם בֶּן־
מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים אַחֵר
הַמָּבּוּל: (ס) וַיְחִי־שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: ס (ז) וְאַרְפַּכְשָׁד חֵי חֲמִשׁ וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שֵׁלָח: (ח) וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁלָח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ט (ט) וּשֵׁלָח חֵי
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֶבֶר: (י) וַיְחִי־שֵׁלָח
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: י (יא) וַיְחִי־
עֶבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג:
(יב) וַיְחִי־עֶבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(*) קמ"ז ט"ק.

faccia di tutta la terra, e quindi cessarono di edificare la città. (9) Perciò le fu dato nome Babel, poichè ivi il Signore confuse il linguaggio di tutta la terra, e di là il Signore li disperse sulla faccia di tutta la terra. (10) Quest'è la discendenza di Scem: Scem nell'età di cento anni generò Arpachsciàd, due anni dopo il diluvio. (11) Scem visse dopo aver generato Arpachsciàd cinquecento anni; e generò figli e figlie. (12) Arpachsciàd visse trentacinque anni, e generò Scelahh. (13) Arpachsciàd visse dopo aver generato Scelahh quattrocento e tre anni; e generò figli e figlie. (14) Scelahh visse trent'anni, e generò Ever. (15) Scelahh visse dopo generato Ever quattrocento e tre anni; e generò figli e figlie. (16) Ever visse trentaquattro anni, e generò Pèleg. (17) Ever visse dopo generato Pèleg quattrocento e trenta anni; e generò figli e figlie. (18) Pèleg visse trent'anni, e generò Reù. (19) Pèleg visse dopo generato Reù duecento e nove anni; e generò figli e figlie.

כמו שהוקלו מלות ונבקה רוח מזרים (ישעיה י"ט ג') ורחבה וכסבה (יחזקאל מ"א ז'), אלא כי ונבקה וכסבה הם מזכין בפעל, ונלה זכין הקל. (ט) בבל: משפטו בִּלְבָל, וכן בלשון ארמית שושלת במקום שלשלת ואחרים כמוהו ועיין דקדוקי סימן רפ"ד והספור הזה כמלא מחזו זכרון אצל הגוים הקדמונים, פלאוויס הביא דברי Sibilla זה לשונו: כל בני אדם היו מדברים שפה אחת, וקלם בנו מגדל גבוה מאד, כאלו ירצו לעלות בו אל הכוכבים, אך האל הושיא רוח מאזרחותיו, והיה המגדל, ויתן לכלם לשונות שונות, ועל כן נקרא שם העיר בבל. וכן Eusebius הביא דברי Eupolemus וזל בלשון רומי: Urbem Babylonem primum ab illis fuisse conditam, qui a diluvio servati sunt; eos autem fuisse gigantes, et celebrem illam turrim extruxisse, qua vi divina prostrata, gigantes per universam terram fuisse dispersos. ו"ל Abydenus הביא ג"כ דברי אבדנוס ו"ל Sunt qui dicunt primes e terra editos, cum virium et molis ratione superbiscunt, turrim excelsam erexisse, ubi nunc est Babylon; et cum ea jam esset celo proxima, ventos diis subvenientes totum opus subvertisse; nimis autem Babyloniae nomen fuisse impositum. Cum vero ad id temporis homines unius linguae fuissent, linguam diversam

ס (ח) וַיְחִי-פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-רְעוֹ;
 (ט) וַיְחִי-פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-רְעוֹ תִּשְׁעַ
 שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת;
 ס (כ) וַיְחִי רְעוֹ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
 אֶת-שָׂרוּג: (כא) וַיְחִי רְעוֹ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-
 שָׂרוּג שִׁבְעַ שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס (כב) וַיְחִי שָׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וַיּוֹלֶד אֶת-נָחוֹר: (כג) וַיְחִי שָׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
 אֶת-נָחוֹר מֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
 ס (כד) וַיְחִי נָחוֹר תִּשְׁעַ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
 אֶת-תְּרַח: (כה) וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-
 תְּרַח תִּשְׁעַ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
 בָּנִים וּבָנוֹת: ס (כו) וַיְחִי-תְּרַח שִׁבְעִים שָׁנָה
 וַיּוֹלֶד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן: (כז)
 וְאַלְהָה תּוֹלְדֹת תְּרַח תְּרַח הוֹלִיד אֶת-אַבְרָם
 אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת-לוֹט:
 (כח) וַיָּמָת הָרָן עַל-פְּנֵי תְּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ
 מוֹלְדֹתוֹ בְּאוֹר כְּשָׂדִים: (כט) מִפְּטֹד וַיָּקַח אַבְרָם

(20) Reù visse trentadue anni, e generò Serùg. (21) Reù visse dopo generato Serùg duecento e sette anni; e generò figli e figlie. (22) Serùg visse trent'anni, e generò Nahhòr. (23) Serùg visse dopo generato Nahhòr, duecento anni; e generò figli e figlie. (24) Nahhòr visse ventinove anni, e generò Terahh. (25) Nahhòr visse dopo generato Terahh cento e diciannove anni; e generò figli e figlie. (26) Terahh visse settant'anni, e generò Abramo, Nahhòr, e Haràn. (27) E questa è la discendenza di Terahh: Terahh generò Abramo, Nahhòr, e Haràn; e Haràn generò Lot. (28) Haràn morì in vita di Terahh suo pa-

(כח) על פני תרח: בניי תרח, שמת ואביו רואה. ipsis a Diis esse immissam. כמו על פני אהרן אביהם (במדבר ג' ד') (כת"ה). וכל כי כשירנה בעל לה"ק לחור כי פלוני ראה כשנעשה דבר פלונית אומרים שנעשה לעיניו (במדבר י"ט ה'), או לפניו כמו ועשיתם לפני פרעה (שמות ד' כ"א), או נגדו, כמו נגד כל עמך אנשים נפלאות (שם ל"ד י'), ואין אומרים על פניו אלא כשהדבר גורם לער וכזק או כעם למי שרואה אותו, כמו כאן שהאב מנטער בראותו מיתת בנו, וכן על פני אהרן אביהם (במדבר ג' ד') שאיכו דנק עם ויכהן אלעזר ואיתמר אלא עם וימת כדב ואזיהוא (כפירוש הר"מנן) וכן לא יוכל לבכר את בן האבונה על פני בן השנואם (דברים כ"א י"ו) ר"ל באופן שיהיה בן השנואה מפיסד וכיוק, וכן על פני כל אחיו ישכון (בראשית י"ו י"ב) על פני כל אחיו כפל (שם כ"ה י"ח) הכוונה שנתיישב במקום שנתר לו גם נגד רגון אחרים ועל מחסם, ואיש לא עמד בפניו, וכן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, כאלו אחר על אפי ועל מחסם, וכן אם לא על פניך יברכך (איוב א' ב') הכוונה על אפיך ועל מחסך, וכן על פניכם אם אכזב (שם ו' כ"ח) הכוונה על אפכם ועל מחסכם תראו שאין אני מוכזב ושהאמת אחי, וכן מי יגיד על פניו דרכו (שם כ"א ל"א) מי יש יוכיחם על מעשיו הרעים ולא יירא מחרון אפם? באור כשדריים: אומרים שהיא Ur, Castellum Persicum שהזכיר Marcellinus Ammianus בדברו על חזרת מחנה הרומיים אחרי מות יוליאנוס קיסר, ואמר שהיא בין חדקל וכנעין, תעז' אומר כי המלה חלשן Sanscrit, אור בסנסקריט עיר, ודעתו ג"כ כי עיר נגזר מן אור: והיא מה, כל כי אור כשדים לא הייתה בבבל, אלא על שם מאורע בלתי נודע לנו נקראה על שם הכשדים והיא נארים נהרים, שהוא עבר הנהר, וכמו שכתב ביהושע (כ"ד ב') בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, וכן ידוע (כמו שהעיר נוארט) שאם היה אברהם נארץ כשדים לא היה נריך לעבור דרך חרן כדי לבא נארץ כנען. ולפי זה אין לנו גריכים להרעות מסעות אברהם כדעת רמ"ן וכת"ה:.

וַנַּחֲרוּ לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שְׂרִי וְשֵׁם
 אִשְׁת־נַּחוֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאֲבִי
 יִסְכָּה: (א) וַתְּהִי שְׂרִי עֶקְרָה אֵין לָהּ וָלֶד:
 (לֹא) וַיִּקַּח תָּרַח אֶת־אַבְרָם בֶּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־
 הָרָן בֶּן־בֶּנוֹ וְאֵת שְׂרִי כַלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם
 בָּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אֶרְצָה
 כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: (ב) וַיְהִי
 יְמֵי־תָרַח חֲמִשׁ עָשָׂר שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת
 תָּרַח בְּחָרָן: פ פ פ פ פ

(כט) ואבי יסכה: כראש שהיתה מפורסמת וידועה לישראל והוא על דרך חזי כל
 בני עבר (למעלה י' כ"א) ור"ל אחרי שהיא שרה, ואמרו זה שלא להכניח את אברהם
 מאמר וגם אמונה אחת בזה חזי היא, ומלאנו שבני בנים נקראים בנים, ופירושו נת
 חזי נת בנו של חזי. גם היה רחוק בעיניהם שיהיה אברהם לוקח אחותו מן האב,
 לפיכך עשו אותה בת אחיו, אך אם כדבריהם, ואם היו הלכות אלויות בימי אברהם
 שוות לאותן שנעשו בתורם, מה לו להוכיח אך לא בת אחי? והלא בת האב היא
 מותרת בלי שום חלוק אם הוא אח מחד האב בלבד או גם מחד האם. ואולי יאמרו
 למד כי גם יסכה היתה אשת נחור, וכאלו נחור שתי אחיות כיעקב, והכתוב אמר
 ושם אשת נחור מלכה, כי היא העקרה, שממנה יצאו רבקה ולבן ורחל ולאה. (ג)
 ותרדי שרי עקרה: הקדים זה מפני שהוא עתיד למד ואעפ"כ לגי גדול. ותרדי שרי
 עקרה אין לה ולד: מפני שהוא אמר אח"כ כי תרד לקח עמו גם לוט בן הדין,
 סקדים ואמר כי לא לקח עמו בני אברהם, כי אשתו היתה עקרה ולא היה לה שום
 ילד (אח"כ). ודעם דין יצחק כי תרד יצא מארץ מפני שראה כי הדין מת ואברהם

dre, nella terra dov'era nato, (cioè) in Ur-Casdim. (29) Abramo e Nahhòr presero mogli. La moglie d'Abramo avea nome Sarai, e la moglie di Nahhòr chiamavasi Milcà. Questa era figlia di Haràn, il quale fu padre di Milcà e di Iscà. (30) Sarai era sterile, non aveva prole. (31) Terahh prese Abramo suo figlio, Lot figlio di Haràn suo nipote, e Sarai sua nuora, moglie di Abramo suo figlio; ed uscirono unitamente a quelli [cioè con Nahhòr e sua moglie] da Ur-Casdim, per andare nel paese di Canaan; e andarono sino a Hharàn, stettero ivi. (32) I giorni di Terahh furono duecento e cinque anni, indi Terahh morì in Hharàn.

לא היה מוליד, ומשן חולי בשני מקום יהיה לו שני מול. עקרה אין לה ולד: היתה כמשנת עקרה מפני שעדיין לא ילדה, ואינם שני דברים, ורמ"במן הוסיף אונד וסוף שבו. ומה שכתוב בשופטים (י"ג ב') ואשתו עקרה ולא ילדה, הו"ו היא דרך פירוש (עין למטה י"ג ח') ואשתו היתה עקרה, כל' עדיין לא ילדה. (לא) ויצאו אתם: אמו הי"לל, וכל אחם עם נחור ומלכה (ואולי גם ישכה) הנזכרים למעלה, כי בן מנאלו אח"כ משפחת נחור נקרא; והכותים מפני שלא מנאלו כאן זכרון נחור בגיהו: ואח שרי ואח מלכה כלותיו אשות אבררם ונחור בניו. ובאמרם אשות ולא כשי נמלחה חרפתם, שהיא חוספת אנשים נוערים, כי אשות איננו נמלח בכל המקרא רק בנחזקאל כ"ג מ"ד ומסר וי"ו וכל' שראוי לקרוא אִשְׁתָּה ללכת ארצה כנען: כל כי לא היה זה נמלות ה', כי לא היה תרם עובד ה' (ואם היה זה נמלות ה' לא היו תרם ונחור מתעבבים נקרא) אחכם ילא תרם מארצו לסנה מן הסנות, והתעורר ללכת ארצה כנען, ולא קיים ענתו, ומשן נקרא, וה' נזה לאנדרם שיפרד סנית אצו וילך הוא לבדו. דרך: עיר בארם נהרים, ושמה נמי סופרי היונים והרומיים Cartas, והיא ידועה על מפלת Crassus ומיל רומי עמו, וכוכים דברי קלעריקום שהם גזר מן חרר, כענין ושכן חררים במדבר (ירמיה י"ז ו'), כי בן הוא מחח חרן לפי ספור פלוטארכ נמי קראסוס. (לב) וידרו יצר תרח וגו': האלים ענין תרח כדי להתחיל אח"כ עניני אנדרם, אע"פי שמחת תרח לא היתה אלא ששים שנה אחרי נאח אנדרם נקרא.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>